

ο λόγος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο ΛΟΓΟΣ

I. ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	92
1. Επισημαίνω τα στοιχεία της ομιλίας	92
2. Συγκρίνω τον προφορικό με το γραπτό λόγο	96
α. Ο προφορικός και ο γραπτός λόγος ως μέσα επικοινωνίας	96
β. Διαφορές του προφορικού λόγου από το γραπτό	97
γ. Απροσχεδίαστος και προσχεδιασμένος λόγος	99
δ. Απόδοση του προφορικού λόγου σε γραπτό	104
ε. Το φανερό και το λανθάνον νόημα	105
στ. Τελεστικός λόγος	106
Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με τον προφορικό και το γραπτό λόγο	107
II. ΔΙΑΛΟΓΟΣ	110
1. Η σχέση του λόγου με το σώμα, το χρόνο, το χώρο ..	110
2. Προϋποθέσεις για την επιτυχία ενός διαλόγου	111
3. Λογοτεχνικός διάλογος	112
α) Ο διάλογος στα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα ..	112
β) Ο θεατρικός διάλογος	114
γ) Η φυσικότητα στο διάλογο	114
Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με το διάλογο	116
Λεξιλόγιο	120
Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με την εφηβεία	122
Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με την αγάπη και τον έρωτα	131

I. ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Επισημαίνω τα στοιχεία της ομιλίας

- Ο προφορικός λόγος είναι εφήμερος: η ευθύγραμμη ροή του γρήγορα σβήνει με τις στιγμές του χρόνου, καθώς τα ακουστικά αισθήματα που προκαλεί έρχονται και παρέρχονται με γοργό ρυθμό, μένοντας τόσο μόνο όσο το ακουστικό μας αισθητήριο ή η συνείδησή μας και η μνήμη μας είναι δυνατόν να τα συγκρατήσουν. Γι' αυτό και ακούμε συχνά να λένε ότι ο προφορικός λόγος γίνεται αθάνατος με το γραπτό λόγο. Ωστόσο, στην εποχή μας, υπάρχουν κάποια τεχνικά μέσα, όπως η μαγνητοφώνηση και η μαγνητοσκόπηση /κινηματογράφηση, που μας δίνουν τη δυνατότητα να «δεσμεύουμε» τον προφορικό λόγο και έτσι να παρατείνουμε την εφήμερη «ζωή» του, αφού μπορούμε να τον ακούμε όσες φορές θέλουμε.
- Ο καλύτερος τρόπος για να παρατηρήσουμε τον προφορικό λόγο και να μελετήσουμε με άνεση τι ακριβώς ειπώθηκε και με ποιο τρόπο είναι να τον απομαγνητοφωνήσουμε. Αυτό σημαίνει ότι αποτυπώνουμε τον προφορικό λόγο γραπτά λέξη προς λέξη, ενώ συγχρόνως προσπαθούμε με κάποια σύμβολα* να αποδώσουμε και ορισμένα άλλα γνωρίσματά του, όπως είναι οι παύσεις, η ανοδική και καθοδική κίνηση της φωνής κτλ.
- Το παρακάτω απομαγνητοφωνημένο απόσπασμα (A) προέρχεται από απάντηση που δόθηκε στα εξής ερωτήματα:

*Νομίζετε ότι υπάρχει αυξημένη επιθετικότητα στους νέους σήμερα;
Αν δέχεστε ότι υπάρχει, πώς αιτιολογείτε το φαινόμενο;*

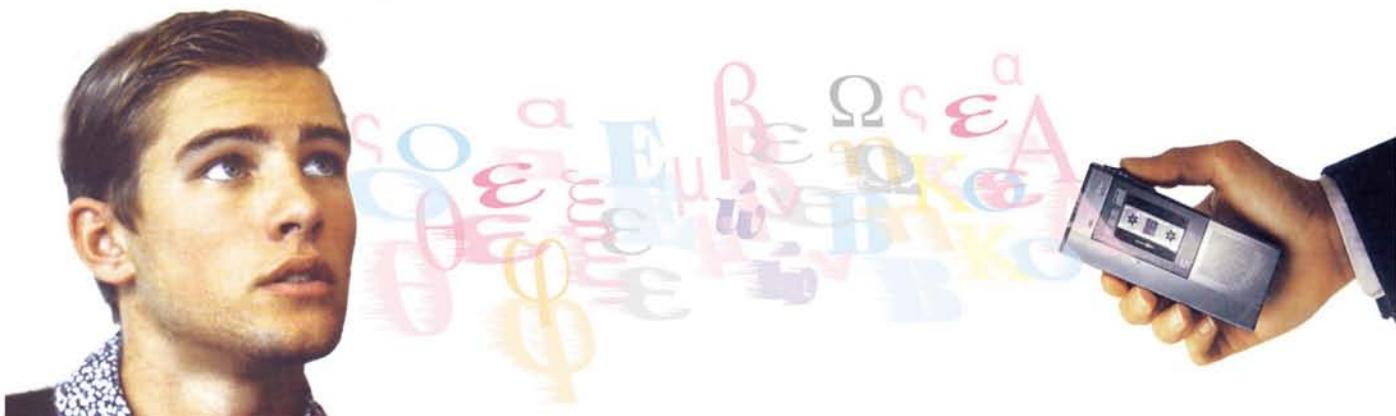
Παρατηρήστε πώς αποδίδεται σ' αυτό (το απόσπασμα A) ο προφορικός λόγος.

- (A) *Κοίταξε δεν μπορώ ν' απαντήσω μ' ένα vai ή μ' ένα όχι - γιατί είναι πολύ σύνθετο το θέμα – ε χμ.χμ ε δεν εγώ δε θα βάζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα ε στους νέους σήμερα δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ' ό,τι παλιά απλώς είναι με διαφορετικούς τρόπους ε κι έχουμε ένα διαφορετικό είδος κοινωνίας – εμ + το τι είναι επιθετικότητα ή πώς εκφράζεται αυτό είναι μια άλλη κουβέντα - δηλαδή παλιότερα ας πούμε που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα κοινωνικά ας πούμε τα οικογενειακά ήταν πιο αυταρχικά ε ε η βία των αποπάνω δε θεωρούνταν επιθετικότητα [...] + + τώρα, αν σήμερα μπορούμε να δούμε, κάποια πιο ακραία ας πούμε ξέρω γω – γεγονότα επιθετικότητας στους νέους – θα έλεγα ότι εγώ αυτή τη στιγμή που το σκέφτομαι*

* Τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται συνήθως στην απομαγνητοφώνηση είναι:
- = μικρή παύση, + = μέτρια παύση, ++ = παρατεταμένη παύση, ↗ = ανοδική κίνηση της φωνής,
↘ = καθοδική κίνηση της φωνής

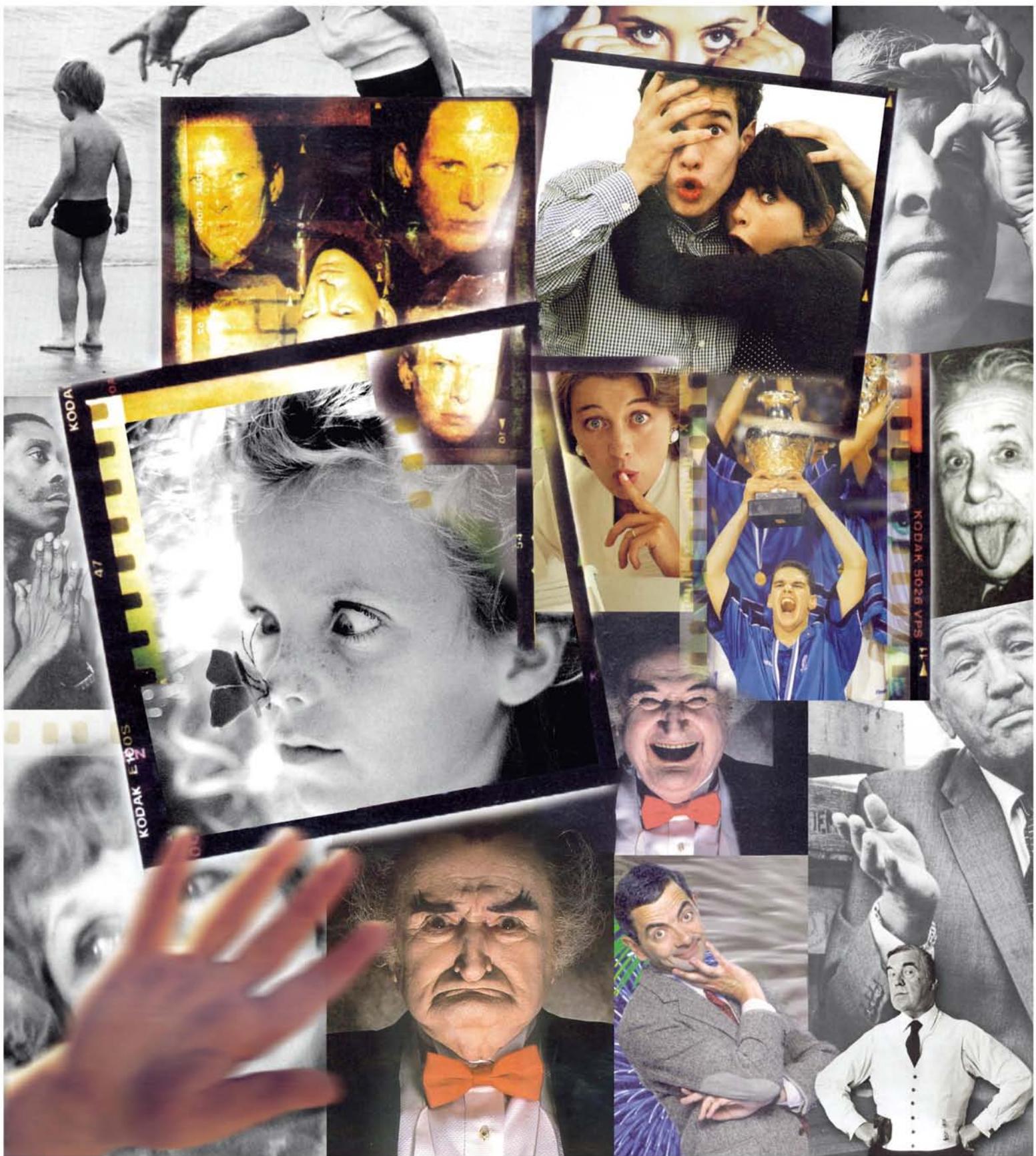
δεν το βλέπω στους νέους το βλέπω γενικότερα [...] – δηλαδή υπάρχουν τέτοια εμ θέματα κοινωνικά πράγματα ας πούμε σε κοινωνίες όπου τα καταναλωτικά αγαθά είναι στη βιτρίνα έτσι και ανοίγουνε την όρεξη – απ' την άλλη μεριά αυτός ο πληθυσμός που τα ορέγεται ή ορέγεται ορισμένα ας πούμε – ε δεν μπορεί να τα πληρώσει αλλά δε θα μπορεί και στο μέλλον να τα πληρώσει εφόσον θα είναι άνεργος ή θα έχει ένα ταμείο ανεργίας ας πούμε – ε αυτές είναι – εγώ δεν το θεωρώ πρόβλημα των νέων αυτό – εγώ το θεωρώ πρόβλημα της κοινωνίας ας πούμε ότι όταν τους βάζει μέσα σε μία μυλόπετρα.

Ε. Μ., ψυχολόγος

- ▶ Αν είχατε τη δυνατότητα να ακούσετε τη μαγνητοφώνηση του ίδιου αποσπάσματος ή να παρακολουθήσετε τη μαγνητοσκόπησή του, ποια επιπλέον γνωρίσματα της ομιλίας θα εντοπίζατε;
- Βλέπουμε ότι στον προφορικό λόγο, εκτός από το λεκτικό εκφώνημα, έχουν μεγάλη σημασία και κάποια άλλα γνωρίσματα της ομιλίας που το συνοδεύουν, όπως:
 - τα παραγλωσσικά γνωρίσματα (επιτονισμός*, παύσεις, προφορά, ένταση φωνής)
 - τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα (χειρονομίες, κινήσεις, έκφραση προσώπου, βλέμμα, διάθεση).

* Επιτονισμός είναι η κύμανση (το ανεβοκατέβασμα) της φωνής που χαρακτηρίζει μια ολόκληρη εκφώνηση, μια φράση ή πρόταση. Επομένως διακρίνεται από τον τόνο, που χαρακτηρίζει μια μόνο λέξη. Ο επιτονισμός πληροφορεί: α) σχετικά με τη διάθεση ή τη στάση του ομιλητή: οργή, οκώμια, ειρωνεία κτλ., β) σχετικά με το είδος των προτάσεων: ερωτηματική, επιφωνηματική κτλ. Επομένως, ο επιτονισμός με την κύμανση της φωνής διαμορφώνει σημασίες.

- Να παρατηρήσετε τη σχέση του λεκτικού εκφωνήματος με τα υπόλοιπα γνωρίσματα της ομιλίας στις παρακάτω ασκήσεις:

1. Να προφέρετε τη φράση «*σήμερα το απόγευμα*» με διαφορετικό τόνο φωνής εκφράζοντας κάθε φορά μια ορισμένη ψυχική κατάσταση. Ο μεγάλος Ρώσος σκηνοθέτης Στανισλάφσκι* ζητούσε από τους ηθοποιούς του να προφέρουν αυτή τη φράση με σαράντα διαφορετικούς τρόπους.

2. Να επαναλάβετε την πρόταση «*Ο Γιάννης θα έρθει απόψε*» τονίζοντας κάθε φορά ένα διαφορετικό όρο της.
 3. Να δείξετε: α) με ποιες χειρονομίες εκφράζουμε τα παρακάτω μηνύματα:
Δεν ξέρω. Έλα εδώ! Ισια μπροστά. Κάτσε κάτω! Αντίο! Σταματήστε! Θρίαμβος!
Σε παρακαλώ! Ήσυχα!
 β) με ποιους μορφασμούς και τι ήχους εκδηλώνουμε συνήθως την έκπληξη, την αηδία, τον πόνο, την ειρωνεία.

* Ρώσος σκηνοθέτης και ηθοποιός του 19ου αι. Άνοιξε νέους δρόμους στη θεατρική τέχνη, και ως προς τη σκηνοθεσία και ως προς την ηθοποιία.

2. Συγκρίνω τον προφορικό με το γραπτό λόγο

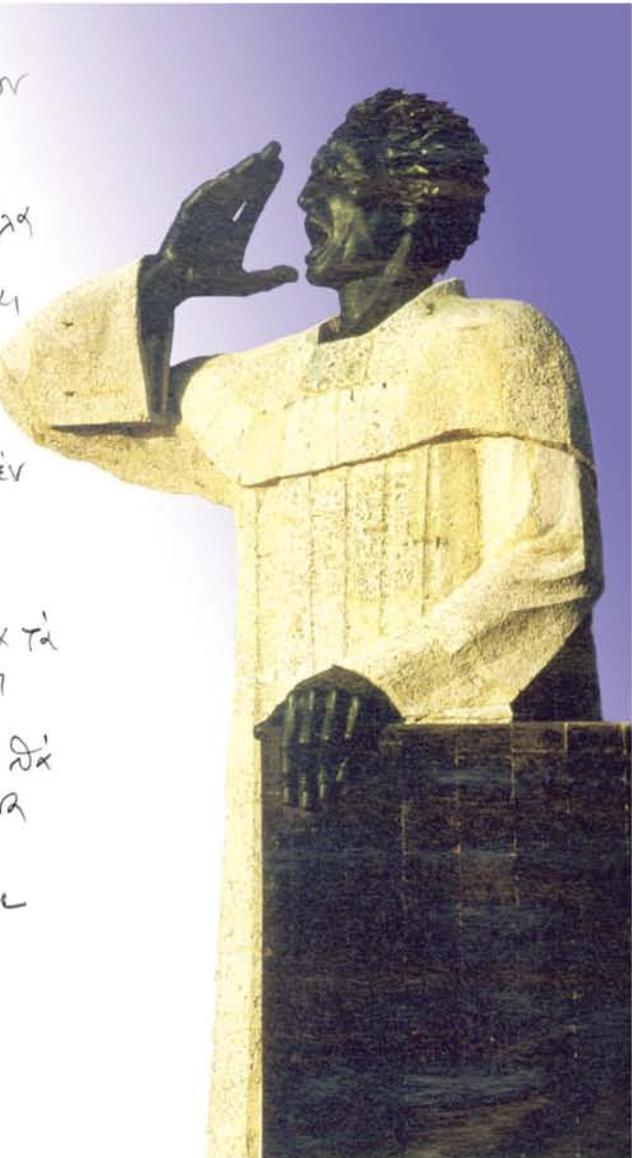
α) Ο προφορικός και ο γραπτός λόγος ως μέσα επικοινωνίας

Στην επικοινωνία με προφορικό λόγο το μήνυμα εκπέμπεται από τον πομπό και την ίδια χρονική στιγμή προσλαμβάνεται από το δέκτη που βρίσκεται συνήθως στον ίδιο χώρο. Αντίθετα, η επικοινωνία με γραπτό λόγο είναι κατά κανόνα μοναχική δραστηριότητα, στην οποία ο πομπός απευθύνεται σε δέκτη απόντα που προσλαμβάνει το μήνυμα ύστερα από ένα χρονικό διάστημα.

- ▶ Συζητήστε τα πλεονεκτήματα του προφορικού λόγου ως μέσου επικοινωνίας. Τι ρόλο παίζει στην πρόσληψη και στην κατανόηση του μηνύματος το γεγονός ότι ο δέκτης είναι παρών στην προφορική επικοινωνία;
- ▶ Συζητήστε τα πλεονεκτήματα του γραπτού λόγου ως μέσου επικοινωνίας, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο πομπός διαθέτει συνήθως χρόνο, για να επεξεργαστεί το κείμενο του, πριν να το παραλάβει ο δέκτης.

...Ἐδίν ἐγὼ μηδὲ τὶς χάνσεις τῶν ὀντεώντων
καὶ τῶν ἀγένων ἀντία δέν ἔχω ἀχάπτη, ἔχω
χάκικο σκέυος τοῦ φροντὶδ καὶ τοῦ βύρβαρο ἥχμεό·
Καὶ ἂν ἔχω προφορικὸν χάρισμα τὰ χωνεῖδα ὡραῖα
Τὰ μωσῆια καὶ ἔχω ὡραῖα τὰν πιστηγώστε νά
μετατοπίσω ὄρη, δέν ἔχω ὄρμας αχάπτη, δέν εἴρηται
γιργάρη. Καὶ ἂν διανείρω τὰ ἀπίσχοντα μου
καὶ ἂν περιβάνω τὸ σῶμα μου χίλια νά κακῶ,
αχάπτη αὕτη δέν ἔχω, γέτιποτα δέν ἀφεγούνται.
Ἄντι ἀχάπτη μαρτυρίμετρον χαρανερχεῖ, οὐ ἀχάπτη δέν
φθενεῖ, δέν αὔριας κακεῖ, δέν πιπερμαρνεύεται, δέν
ακρεγχεῖ, δέν εἴρηται μιστεροῖς, δέν εἰσορχίσεται, δέν
σκεπτεγει κό τακτό δέν χαίρεται μὲ τὰν ἀντικεί,
χαίρεται μὲ τὰν ἀληθεύει, οὐχ τὰν ἀνέχεται, οὐχ τὰ
πιστεύει, οὐχ τὰν επιπίτει οὐχ γὰρ απορένει. Άντι ἀχάπτη
δέν γάννεται ποτέ, τότε φύρογοιπτὸν ὄμης ἀν μάνη
προφορτείς οὐκ καταρρεύονται. Δέν εἴναι χάνσεις δέ
παίσονται δέν είναι χάνσεις δέν ἀκυρωθεῖ, διότι δέν
μέρος μόνο χωνεύεσσιν καὶ χίλια δέν μέρος
προφορτεύονται, οὐτεν ὄμης ἔχειν τὸ Τέλειο, τότε
τὸ μέρος δέν καταρρεύεται

λι: πρὶς κοεινάτιος 13. 1-9. 5

► 6) Διαφορές του προφορικού λόγου από το γραπτό
(σύνταξη, διατύπωση, λεξιλόγιο, νοηματική πυκνότητα, συνοχή)

Να διαβάσετε προσεκτικά τα παρακάτω αποσπάσματα από προφορικό και γραπτό λόγο του ίδιου προσώπου για το ίδιο θέμα και να τα συγκρίνετε.

A'

Απομαγνητοφωνημένος προφορικός λόγος

Κοίταξε δεν μπορώ να απαντήσω μ'ένα ναι ή μ'ένα όχι – γιατί είναι πολύ σύνθετο το θέμα – ε χμ χμ ε δεν εγώ δε θα βάζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα ε στους νέους σήμερα δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ'ότι παλιά απλώς είναι με διαφορετικούς τρόπους ε κι έχουμε ένα διαφορετικό είδος κοινωνίας – εμ + το τι είναι επιθετικότητα ή πώς εκφράζεται αυτό είναι μια άλλη κουβέντα – δηλαδή παλιότερα ας πούμε που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα κοινωνικά ας πούμε τα οικογενειακά ήταν πιο αυταρχικά εε η βία των αποπάνω δε θεωρούνταν επιθετικότητα [...] + + τώρα αν σήμερα μπορούμε να δούμε κάποια πιο ακραία ας πούμε ξέρω γω – γεγονότα επιθετικότητας στους νέους – θα έλεγα ότι εγώ αυτή τη στιγμή που το σκέφτομαι δεν το βλέπω στους νέους το βλέπω γενικότερα [...] –δηλαδή υπάρχουν τέτοια εμ θέματα κοινωνικά πράγματα ας πούμε σε κοινωνίες όπου τα καταναλωτικά αγαθά είναι στη βιτρίνα έτσι και ανοίγουνε την όρεξη – απ' την άλλη μεριά αυτός ο πληθυσμός που τα ορέγεται ή ορέγεται ορισμένα ας πούμε – ε δεν μπορεί να τα πληρώσει αλλά δεν θα μπορεί και στο μέλλον να τα πληρώσει εφόσον θα είναι άνεργος ή θα έχει ένα ταμείο ανεργίας ας πούμε – ε αυτές είναι – εγώ δεν το θεωρώ πρόβλημα των νέων αυτά – εγώ το θεωρώ πρόβλημα της κοινωνίας ας πούμε ότι όταν τους βάζει μέσα σε μια μυλόπετρα.

B'

Γραπτός λόγος

Δεν μπορούμε να μιλάμε για αυξημένη επιθετικότητα σήμερα ή για επιθετικότητα στους νέους. Όπως καθετί άλλο, η επιθετικότητα δεν μπορεί να εξεταστεί έξω από το πλαίσιο που συμβαίνει και τις συμπεριφορές-δράσεις που συνδέονται με αυτήν. Η σημασία της ερώτησης έγκειται στο ότι ο ερωτών έχει πάρει θέση πάνω στο θέμα ταυτιζόμενος μ'ένα γονιό ή μια κοινωνική ή πολιτική εξουσία. [...]

[...] Όταν εξάλλου προκαλείς κάποιον με χιλιάδες διεγερτικά καταναλωτικά αγαθά, ενώ συγχρόνως του εξασφαλίζεις την ανεργία και συνεπώς την αδυναμία απόκτησής τους, αυτό είναι επιθετικότητα. Για να μπορούμε να πούμε οτιδήποτε σχετικά με την έκφραση των νέων, πρέπει να τους δούμε σε συνάρτηση με τους ενήλικες που βρίσκονται σε οποιαδήποτε σχέση μαζί τους

Είδαμε ότι στην επικοινωνία με γραπτό λόγο ο πομπός έχει, συνήθως, το χρόνο να προσχεδιάσει και να επιμεληθεί το λόγο του, ενώ αυτό δε συμβαίνει στην επικοινωνία με προφορικό λόγο, ο οποίος είναι γενικά αυθόρμητος και απροσχεδίαστος. **Ο γραπτός λόγος είναι, επομένως, προσχεδιασμένος και γι' αυτό πιο επιμελημένος από κάθε άποψη από τον προφορικό.**

Η **διατύπωση** είναι πιο επιμελημένη στο γραπτό λόγο από ό,τι στον προφορικό.

Συγκεκριμένα:

- Στον προφορικό λόγο παρουσιάζονται συχνά ελλειπτικές προτάσεις ή ανολοκλήρωτες φράσεις, ενώ αυτό δε συμβαίνει συνήθως στο γραπτό λόγο, π.χ. «αλλά δε θα μπορεί και στο μέλλον να τα πληρώσει, εφόσον θα είναι άνεργος ή θα έχει ένα ταμείο ανεργίας ας πούμε -εε αυτές είναι- εγώ δεν το θεωρώ πρόβλημα των νέων αυτό».
- Στον προφορικό λόγο υπάρχουν πολλά «γεμίσματα» (εε, ας πούμε, χμ, χμ, ξέρω' γώ κτλ.) και παύσεις.
- Στον προφορικό λόγο υπάρχει συνήθως μια προχειρότητα στην έκφραση, παρόλο που ορισμένες φορές φαίνεται καθαρά η προσπάθεια του ομιλητή να αλλάξει ή να βελτιώσει μια φράση που χρησιμοποίησε. Αντίθετα, μια τέτοια προσπάθεια δεν είναι εμφανής στο γραπτό κείμενο, αφού έχουμε μόνο την τελική του μορφή. Δείτε π.χ. μια προσπάθεια για διόρθωση στον προφορικό λόγο: «παλιότερα ας πούμε που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα κοινωνικά ας πούμε και τα οικογενειακά...».
- Ο γραπτός λόγος πρέπει να είναι σαφής και ακριβής, γιατί χρειάζεται να προβλέπει τις απορίες του δέκτη, που είναι συνήθως απών. Αντίθετα ο προφορικός λόγος είναι συνήθως λιγότερο ακριβής, δεδομένου ότι ο δέκτης, που είναι παρών, έχει τη δυνατότητα να ζητήσει διευκρινίσεις, π.χ. σύγκρινε τις φράσεις: α) «...προκαλεί κάποιον με χιλιάδες διεγερτικά αγαθά» (γραπτός λόγος) και β) «όπου τα καταναλωτικά αγαθά είναι στη βιτρίνα έτσι και ανοίγουνε την όρεξη...». (προφορικός λόγος). Από το προηγούμενο παράδειγμα φαίνεται, εξάλλου, ότι ο γραπτός λόγος είναι πιο πυκνός από τον προφορικό που είναι συνήθως αναλυτικός.
- Γενικά στο γραπτό λόγο το λεξιλόγιο είναι πιο επεξεργασμένο από ό,τι στον προφορικό, π.χ. σύγκρινε τις λέξεις/ φράσεις : «έγκειται», «σε συνάρτηση με», «διεγερτικά καταναλωτικά αγαθά»(γραπτός λόγος), «δεν μπορώ να απαντήσω μ' ένα ναι ή μ' όχι», «είναι μια άλλη κουβέντα», «η βία των αποπάνω», «δεν το βλέπω στους νέους» (προφορικός).

Η **σύνταξη** είναι πιο φροντισμένη στο γραπτό λόγο από ό,τι στον προφορικό, όπου κάποιες φορές συναντούμε και ασυνταξίες, π.χ. πβ. το γραπτό «η επιθετικότητα δεν μπορεί να εξεταστεί έξω από το πλαίσιο που συμβαίνει και τις συμπεριφορές -δράσεις που συνδέονται μ' αυτήν» με το αντίστοιχο προφορικό «εγώ δε θα βάζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα στους νέους σήμερα, δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ' ό,τι παλιά απλώς είναι με διαφορετικούς τρόπους...». Στον προφορικό λόγο, εξάλλου, χρησιμοποιείται συνήθως η παρατακτική σύνταξη και συνηθίζονται οι σχετικά μικρές φράσεις, ενώ στο γραπτό λόγο εμφανίζεται, συχνά, η υποτακτική σύνταξη και ο μακροπερίοδος λόγος.

Η συνοχή και η συνεκτικότητα είναι πιο επιμελημένη στο γραπτό λόγο, όπου χρησιμοποιείται γενικά μεγαλύτερος αριθμός και ποικιλία μεταβατικών λέξεων/ φράσεων από ότι στον προφορικό λόγο. Τέλος, η **οργάνωση** του γραπτού λόγου είναι συνήθως πιο φροντισμένη από αυτήν του προφορικού. Στο γραπτό λόγο ο πομπός έχει το χρόνο να οργανώσει το κείμενο του, για να παρουσιάσει με λογική σειρά τις ιδέες του, ενώ αυτό δε συμβαίνει στην προφορική επικοινωνία.

Διαπιστώσαμε, λοιπόν, ότι ο γραπτός λόγος είναι πιο επιμελημένος από τον προφορικό. Αυτό, όμως, δε σημαίνει ότι είναι και «ανώτερος». Πρόκειται απλώς για δύο διαφορετικά είδη λόγου το καθένα από τα οποία παρουσιάζει τις ιδιαιτερότητες του.

γ) Απροσχεδίαστος και προσχεδιασμένος λόγος

Ένα μεικτό είδος λόγου ανάμεσα στον προφορικό και στο γραπτό λόγο

Είδαμε ότι ο προφορικός λόγος είναι λιγότερο επιμελημένος από το γραπτό, αφού χαρακτηρίζεται από αυθορμητισμό και είναι τις περισσότερες φορές απροσχεδίαστος, ενώ αντίθετα ο γραπτός λόγος είναι σχεδόν πάντα προσχεδιασμένος. Ωστόσο, υπάρχουν και ορισμένες περιπτώσεις προσχεδιασμένου προφορικού λόγου, π.χ. μια διάλεξη, ένας πολιτικός λόγος κτλ. Στις περιπτώσεις αυτές πρόκειται για ένα μεικτό είδος λόγου, ανάμεσα στον προφορικό και στο γραπτό λόγο.

- Το κείμενο που ακολουθεί είναι παρμένο από τον ημερήσιο τύπο και αναφέρεται στα μέσα ενημέρωσης. Διαβάστε το και επιχειρήστε να το παρουσιάσετε σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο στην τάξη. Σχεδιάστε την εισήγησή σας με βάση το περιεχόμενο του κειμένου, λαμβάνοντας όμως υπόψη ότι η εισήγησή σας δε θα διαβαστεί, αλλά θα ακουστεί. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να μετατρέψετε το γραπτό λόγο σε προφορικό, ότι δηλαδή πρέπει να κάνετε τις κατάλληλες αλλαγές, π.χ. επιλέξτε μικρότερες φράσεις, κυρίως παρατακτική σύνταξη, απλούστερο λεξιλόγιο κτλ., για να μπορέσει το κοινό να παρακολουθήσει την προφορική σας εισήγηση. Φροντίστε ακόμη να αξιοποιήσετε τα παραγλωσσικά και τα εξωγλωσσικά στοιχεία της ομιλίας, για να γίνει η εισήγησή σας ζωντανή και ενδιαφέρουσα για το κοινό. Η εισήγησή σας μπορεί, εξάλλου, να βασιστεί σε κάποιο άλλο δημοσίευμα από τον τύπο ή από το διαδίκτυο που σας ενδιαφέρει περισσότερο.

Ένας προφήτης των «μέσων»

Ο ΜΑΡΣΑΛ ΜΑΚ ΛΟΥΑΝ ΚΑΙ Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΕΡΑ του χρόνου που πέρασε, έφυγε ένας απ' τους πιο ονομαστούς σύγχρονους «προφήτες», ο Marshall Mac Luhan, ο κορυφαίος ανατόμος του αναμφισβήτητου κοσμοκράτορα της εποχής μας: των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Η καίρια συμβολή του Καναδού συγγραφέα δεν είναι ότι επισήμανε την τεράστια - τρομαχτική, συχνά - εμβέλεια των «μέσων» αυτών, πράγμα που το ξέρει πια ο καθένας. Άλλα ότι διέγνωσε κι ανέλυσε την ιστορική σημασία τους για τον τρόπο σκέψης και δράσης του ανθρώπου, για την ίδια την ανέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού.

ΑΓΝΩΣΤΟΣ ως τα 50 του χρόνια (γεννήθηκε το 1911), ο καθηγητής αυτός της αγγλικής λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο του Τορόντο, πήδηξε μεμιάς στη διασημότητα, όταν εκδόθηκαν τα βιβλία του «Ο Γαλαξίας Γκούτενμπεργκ» (1962) και «Για να καταλάβουμε τα μέσα επικοινωνίας» (1964). Εκεί, και σε πλήθος άλλα κατοπινά βιβλία και δημοσιεύματα, ο Μακ Λούαν διατύπωσε τις «επαναστατικές θεωρίες» του για τις επαναστάσεις στην εξέλιξη των μέσων επικοινωνίας, που ισοδυναμούν μ' επαναστάσεις στην πορεία της Ιστορίας.

Η βασική -και «κλασική» πια-

θέση του Μακ Λούαν είναι πως το μέσο, ο τρόπος επικοινωνίας δεν αποτελεί απλό «μεταφορέα» νοημάτων και μηνυμάτων. Αντίθετα, αυτός καθορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τόσο τη μορφή όσο και το περιεχόμενο του μηνύματος. Περιλάλητος είναι πια ο αφορισμός του Καναδού διανοητή.

«Το μέσο αποτελεί το μήνυμα».

Συνακόλουθα, στη διαδρομή της Ιστορίας και σ' όλα τα πλάτη της Γης, η διαμόρφωση των κοινωνιών και των πολιτισμών επηρεάστηκε πιο πολύ απ' το είδος των «μέσων» αυτών παρά απ' το περιεχόμενο των μηνυμάτων που μεταδίνανε.

του
ΜΑΡΙΟΥ ΠΛΩΡΙΤΗ

Μ' αυτή τη θέση και μ' αυτό το κριτήριο ο Μακ Λούαν χώριζε την ανθρώπινη Ιστορία σε τρεις μεγάλες εποχές:

ΠΡΩΤΗ, η «**ακουστική εποχή**» (ή προ-αλφαριθμητική), όταν μοναδικό μέσο επικοινωνίας ήταν η φωνή του ανθρώπου. Και καθώς ο λόγος και ο ήχος έχουν περιορισμένη εμβέλεια, οι άνθρωποι ζούσαν σε φυλές και μικρές κοινότητες, όπου τρόπος επικοινωνίας και επίδρασης στην κοινωνία ήταν η φωνή του αρχηγού που ρητόρευε ή διάταζε το «λαό του», η φωνή του ποιητή που διηγιόταν μύθους, η φωνή των πρωτόγονων υποκριτών και χορευτών που αναπαράσταιναν τους μύθους κι εξόρκιζαν τους θεούς τους.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ επινόηση της γραφής, του φωνητικού αλφαριθμητου, εγκαινιάζει τη δεύτερη, την «**οπτική εποχή**» της επικοινωνίας.

Τώρα. δεν επικοινωνούν ένας ή περισσότεροι άμεσα, ταυτόχρονα και ηχητικά με μια μικρή κοινότητα... τώρα, με το γραφτό λόγο, επικοινωνεί ένας, έμμεσα και οπτικά, με έναν και με πάμπολλους πέρα από τόπο

και χρόνο. Ο άνθρωπος, που ως τότε ζούσε και «μάθαινε» ομαδικά και ακουστικά, τώρα γνωρίζει τον κόσμο μοναχός του, μέσα στη σιωπή, έχοντας μπροστά του ένα κομμάτι χαρτί, που του μεταφέρει ιδέες αποκλειστικά με την όραση. Το αλφάβητο, με τα 24, 26 ή 30 γράμματα του που μπορείς να τα επαναλάβεις άπειρες φορές με άπειρους συνδυασμούς, εμφύτευσε στους ανθρώπους τις έννοιες της ομοιογένειας, της ομοιομορφίας και της επανάληψης - που αποτελούν την προϋπόθεση της τεχνικής προόδου. Όλη η επιστήμη, όλος ο πολιτισμός -υποστηρίζει ο Μακ Λούαν- όλη η κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση με τη σκέψη του, είναι σκοπός αυτού του φαινομένου της «οπτικοποίησης» (visualisation), που ακολούθησε την εφεύρεση του αλφάβητου.

Την αποφασιστική ώθηση σ' αυτή την εξέλιξη την έδωσε η εφεύρεση της τυπογραφίας, απ', τον Γουτεμβέργιο. Τα 26 ανάγλυφα, κινητά στοιχεία του που τυπώνονταν πάνω σε χιλιάδες ομοιόμορφα φύλλα αναπαράγοντας το ίδιο μορφικά κείμενο, στάθηκαν η πηγή και το πρότυπο της παραγωγής αντικειμένων σε πολυάριθμα όμοια αντίγραφα που η κατασκευή τους στηρίζεται στην επανάληψη μιας μηχανικής κίνησης. Ήταν, αυτό, η βάση της σύγχρονης τεχνολογίας. Και το βιβλίο στάθηκε «το πρώτο προϊόν της καταναλωτικής κοινωνίας».

Αλλά και παραπέρα: το τυπω-

μένο βιβλίο - λέει πάντα ο Μακ Λούαν - έγινε η αφετηρία δυο αποφασιστικών παραγόντων του νεότερου ευρωπαϊκού πολιτισμού: του ατομικισμού, (αφού η γνώση και η επικοινωνία ήταν πια ατομική και όχι συλλογική υπόθεση) και του εθνικισμού (αφού οι ευρωπαϊκοί λαοί είδαν για πρώτη φορά τυπωμένη τη γλώσσα τους και ανακάλυψαν έτσι την εθνική τους ταυτότητα). Και ο Μακ Λούαν φτάνει να πει πως ολόκληρος ο δυτικός πολιτισμός μας δε θα είχε δει το φως, αν δεν είχαν προηγηθεί τα 26 ξύλινα γράμματα του ανυποψίαστου τυπογράφου του Μάιντς...

Η ΤΡΙΤΗ εποχή - η δική μας -είναι, φυσικά, η «**ηλεκτρονική εποχή**». Που αποτελεί, κατά έναν τρόπο, επιστροφή στην ακουστική και οπτική εποχή.

Η ανθρωπότητα, που είχε χωρίστει (εξαιτίας της γραφής και του βιβλίου) σε μοναχικά άτομα και έθνη, ξαναγυρίζει σήμερα στην εποχή της φυλής, της κοινότητας. Μόνο που, σήμερα, δεν υπάρχουν πια άπειρες φυλές και κοινότητες, αλλά μια και μόνη: χάρη στο ραδιόφωνο και, προπάντων, την τηλεόραση, φυλή και κοινότητα είναι ολόκληρη η οικουμένη.

«Η υδρόγειος σφαίρα μας, συρρικνωμένη απ' τον ηλεκτρισμό, δεν είναι πια παρά ένα πλανητικό χωριό».

Και είναι, βέβαια, αφού, εκατομμύρια άνθρωποι μπορούν να βλέπουν την ίδια στιγμή (συνά, τη στιγμή που γίνεται), ένα γεγονός ή ν' ακούνε ταυτό-

χρονα έναν ομιλητή - όπως οι πρωτόγονοι άκουγαν το φύλαρχό τους ή παρακολουθούσαν μια τοπική ιεροτελεστία. Χάρη στο ραδιόφωνο, ο Χίτλερ μπορούσε να αφιονίζει εκατομμύρια Γερμανούς... Χάρη στην τηλεόραση, ο Άρμστρονγκ που πατούσε το φεγγάρι, είχε μαζί του δισεκατομμύρια ανθρώπους κάθε φυλής και χρώματος... Όταν ο Σαιξπίρ έλεγε, ενάμισην αιώνα μετά τον Γκούτενμπεργκ, «πως θέατρο είν' ο κόσμος όλος», δε φανταζόταν βέβαια πως η παρομοίωση του θα γινόταν μια μέρα κυριολεκτική πραγματικότητα, πως «ο κόσμος όλος» θα αποτελούσε ένα απειροκέφαλο «θέατρο» και ακροατήριο των «θεατρινών» και των πράξεων της κάθε στιγμής...

Αλλά η ηλεκτρονική φέρνει τον αυτοματισμό. Που παράγεται - λέει ο Μακ Λούαν - «Όταν η «ηλεκτρική αρχή» καρπίζει τις μηχανικές γραμμές της βιομηχανικής παραγωγής».

Κι αυτό δεν είναι μια απλή τεχνική τελειοποίηση. Είναι ένα μεγάλο άλμα προς τα εμπρός: «Η ηλεκτρική εποχή των «αυτόματων υπηρετικών μηχανών» λευτερώνει μεμιάς τον άνθρωπο απ' τη μηχανική δουλεία όπου τον είχε υποτάξει η εξειδίκευση της εποχής της μηχανής. Ο αυτοματισμός λευτερώνει τον άνθρωπο, όπως η μηχανή και το αυτοκίνητο λευτέρωσαν το άλογο και το μετατάξανε στο χώρο της ψυχαγωγίας. Απειλούμαστε ξαφνικά από μιαν ελευθερία, που βάζει σε σκληρή δοκιμασία τα εσωτε-

ρικά μας εφόδια και τις δυνατότητες μας δημιουργικής συμμετοχής στην κοινωνία».

ΟΠΩΣ οι περισσότερες τεχνικές πρόοδοι (θα πρόσθετε ο καθένας), η υπερτελειοποίηση των μέσων επικοινωνίας αποτελεί ταυτόχρονα μιαν υπόσχεση ελευθερίας και μιαν απειλή καινούριας δουλείας. Κι αυτό, φυσικά, εξαιτίας της δύναμης επιβολής και υποβολής που έχουν τα μέσα αυτά - δύναμης που δεν περιορίζεται σε μια κοινότητα ή σε μερικές χιλιάδες «αναγνώστες», αλλά μπορεί να διαπεράσει κάθε κάτοικο του πλανητικού χωριού μας. Οι «μάζες» μπορούν να γίνουν (και γίνονται, συχνά) έρματα εκείνου που ελέγχει τα «μαζικά μέσα επικοινωνίας», να χειραγωγηθούν απ' τους κατόχους της πιο διάτορης φωνής που γνώρισε ο κόσμος, να μετατραπούν αυτές σε αυτόμata και υπηρέτες της και θύματα της. Ο διευθυντής του ιταλικού ραδιοτηλεοπτικού συστήματος, Μάσσιμο Ρεντίνα, μιλώντας πριν τρία χρόνια για την επερχόμενη «πολλαπλή τηλεόραση» με την παγκόσμια λήψη, έλεγε:

«Οι κίνδυνοι είναι πολύ μεγάλοι, επειδή υπάρχει το ενδεχόμενο της μαζικής πνευματικής αλλοτρίωσης των ανθρώπων σε παγκόσμια κλίμακα, γεγονός που μπορεί να το εκμεταλλευτούν ύποπτες», προπαγάνδες».

Και η προπαγάνδα αυτή ξεκινάει απ' την «ανώδυνη» προβολή προιόντων διάφορων πολυεθνικών εταιριών και φτάνει ως

την επιβολή ενός «τρόπου ζωής» όπου κυριαρχούν ο αμοραλισμός, η κερδομανία, η βία, διόλου ανώδυνα.

ΟΠΩΣ όλοι (ή οι περισσότεροι) «προφήτες» που επινόησαν ένα «κλειδί» για την ερμηνεία των ιστορικών, κοινωνικών κλπ. φαινομένων, ο Μακ Λούαν μπο-

ρεί να κατηγορηθεί για μονομέρεια: πως αποδίδει, δηλαδή, στο «κλειδί» του (τα μέσα επικοινωνίας) όλες τις εξελίξεις της ανθρωπότητας.

Δε χωράει αμφιβολία πως τα «μέσα» αυτά έπαιξαν ρόλο σημαντικότατο στις ιστορικές διαμορφώσεις. Άλλο τόσο, όμως,

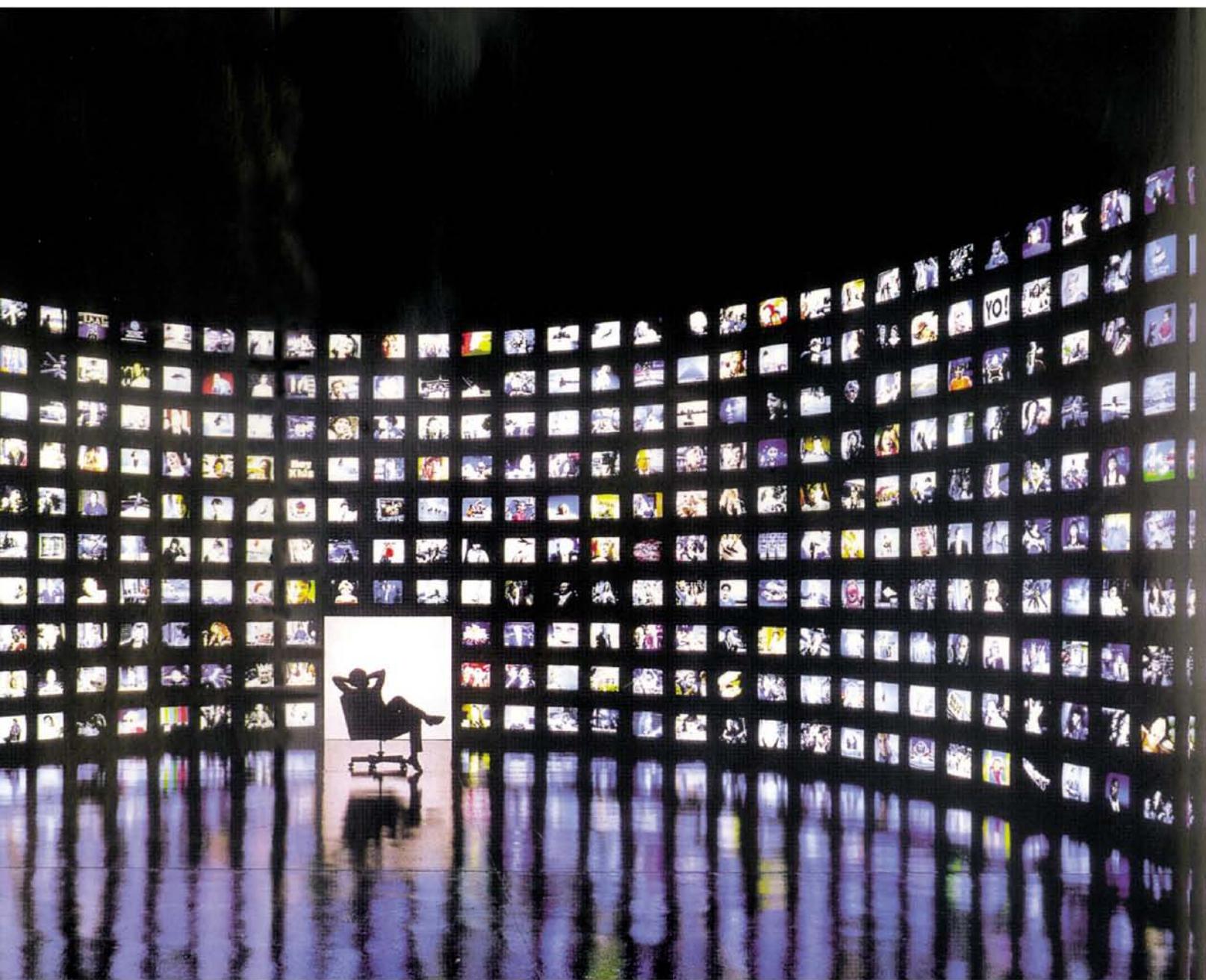

δε χωράει αμφιβολία πως δεν ήταν, αυτά, η μοναδική «κινούσα αιτία»... πως και πολλοί άλλοι παράγοντες (οικονομικοί, κοινωνικοί, κλπ.) συμβάλλανε σ' αυτή την «παράσταση» του ανθρώπινου «Πάθους».

Ωστόσο, δεν μπορεί να παραγνωριστεί η προσφορά του

Mak Λούαν στη διάγνωση της σημασίας και της επίδρασης των μέσων επικοινωνίας. Πολύ περισσότερο που σήμερα, είμαστε όλοι βυθισμένοι μέσα σ' αυτόν τον «οπτικοακουστικό χώρο» με τις αμέτρητες παγίδες. Για μυριοστή φορά, ο τρόπος που θα χρησιμοποιήσουμε και

θ' αξιοποιήσουμε αυτόν τον γιγάντιο πολύποδα, θα δείξει αν θα γίνει αυτός «αυτόματος υπηρέτης» μας, ή εμείς δουλικά υποχείρια του...

δ) Απόδοση του προφορικού λόγου σε γραπτό Διευθέτηση απομαγνητοφωνημένου κειμένου

- Ο μαγνητοφωνημένος προφορικός λόγος συχνά απομαγνητοφωνείται και δημοσιεύεται, όταν αυτό κρίνεται σκόπιμο για την ενημέρωση του ευρύτερου κοινού, όπως π.χ. συμβαίνει με τη δημοσίευση των πρακτικών ενός συνεδρίου. Στην περίπτωση αυτή έχουμε μια μεταγραφή, όπου το μαγνητοφωνημένο κείμενο διευθετείται, για να γίνει ευκολότερα προσιτό στο αναγνωστικό κοινό. Αυτό σημαίνει ότι χρησιμοποιείται στίξη και ότι οργανώνεται ο λόγος σε παραγράφους, ενώ εξαλείφονται ορισμένα γνωρίσματα του προφορικού λόγου, πχ. επαναλήψεις, «γεμίσματα», ανολοκλήρωτες φράσεις κτλ.
- Να συγκρίνετε το απομαγνητοφωνημένο κείμενο (Α) (σελ. 92) με τη μεταγραφή του ίδιου κειμένου η οποία ακολουθεί, για να διαπιστώσετε τις διαφορές.

...Κοίταξε, δεν μπορώ να απαντήσω μ' ένα vai ή μ' ένα όχι, γιατί είναι πολύ σύνθετο το θέμα. Εγώ δε θα βαζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα στους νέους σήμερα, δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ' ό,τι παλιά. Απλώς είναι με διαφορετικούς τρόπους κι έχουμε ένα διαφορετικό είδος κοινωνίας.

Το τι είναι επιθετικότητα αυτό είναι μια άλλη κουβέντα. Δηλαδή, παλιότερα, ας πούμε, που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα οικογενειακά ήταν πιο αυταρχικά, η βία των αποπάνω δε θεωρούνταν επιθετικότητα.

- Με βάση τις παρατηρήσεις που κάνατε προηγουμένως, προσπαθήστε τώρα να διευθετήσετε (στίξη, παραγραφοποίηση) το ακόλουθο απομαγνητοφωνημένο κείμενο (B).

Χρήσιμη πληροφορία

Στη διευθέτηση του κειμένου μπορούμε να αντικαταστήσουμε τη μικρή παύση (-) και τη μέτρια (+) με τελεία, ενώ αντικαθιστούμε με αλλαγή παραγράφου τη μεγάλη παύση (++) και ορισμένες φορές και τη μέτρια (+). Εννοείται ότι αυτά ισχύουν, όταν οι παύσεις δεν οφείλονται στην προσπάθεια του ομιλητή να κερδίσει χρόνο. Εξάλλου, το ανέβασμα της φωνής (→) σηματοδοτεί συνήθως την αρχή μιας πρότασης / περιόδου/ παραγράφου, ενώ το κατέβασμα (←) το τέλος τους.

Κείμενο (B)

...+ εεμ + επίσης είναι εν μέρει η καταπίεση ίσως εντός εισαγωγικών η οποία προέρχεται από το σπίτι -εε -του του νέου μερικές φορές την κρίνει σαν καταπίεση άλλες φορές είναι πραγματική καταπίεση – εε αυτό οφείλεται συχνά και στην αλλαγή των εποχών – στην + πώς να το πούμε τώρα++ στην – αλλαγή της αντίληψης για τα πράγματα σήμερα – εε και η επιθετικότητα είναι ένας τρόπος να ξεδώσει ο άνθρωπος αυτός ο οποίος δεν έχει άλλο τρόπο να ξεδώσει [...] + ε πάντως πραγματικά παρατηρείται αν και είναι φαινόμενο αυτή η επιθετικότητα των νέων- όλοι μιλάνε για την επιθετικότητα των νέων στα γήπεδα ας πούμε + αλλά είναι γνωστό ότι δε βρίσκεται στα γήπεδα μόνο η επιθετικότητα- πρώτα πρώτα και οι αντιδράσεις στους γονείς τους στο σχολείο και στα περισσότερα κατεστημένα πράγματα είναι άσχετα αν αυτό είναι καλό ή κακό +εε με μερικές φορές μάλιστα νομίζω ότι είναι και καλό- διότι αυτή η αντίδραση είναι ζωογόνα και για τους μαθητές και για το σχολείο το ίδιο ισχύει και για την οικογένεια- διότι αν δεν υπάρχει αυτή η αντίδραση θα μένουμε συνέχεια στις ίδιες αντιλήψεις και στα ίδια πράγματα πρέπει κατά κάποιο τρόπο με οποιοδήποτε τρόπο να αλλάξουν αυτά++

(Δ.Γ. μαθητής της Β' λυκείου)

ε) Το φανερό και το λανθάνον νόημα

Συχνά στη γλώσσα πίσω από το φανερό νόημα μιας φράσης κρύβεται ένα «λανθάνον» νόημα, το οποίο εκφράζει την πραγματική πρόθεση του πομπού. Με τη φράση, για παράδειγμα, «Κάνει κρύο εδώ μέσα» εκφράζεται μια απλή διαπίστωση (φανερό νόημα), αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις η φράση μπορεί να εκφράζει και μια έμμεση παράκληση (Σε παρακαλώ, κλείσε το παράθυρο). Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι μια πρόταση που σύμφωνα με το συντακτικό θα χαρακτηρίζόταν πρόταση κρίσης λειτουργεί ουσιαστικά ως πρόταση επιθυμίας. Στις περιπτώσεις αυτές ο δέκτης μπορεί να συλλάβει το λανθάνον νόημα και, επομένως, την πραγματική πρόθεση του πομπού, αν λάβει υπόψη του τις κοινωνικές συμβάσεις και την κοινή εμπειρία του με τον πομπό.

- Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις παρακάτω φράσεις ως προς το περιεχόμενό τους. Στη συνέχεια προσπαθήστε να φανταστείτε σε τι είδους επικοινωνιακή περίσταση μπορεί να εκφωνήθηκε η καθεμία και ποια ήταν η πρόθεση του πομπού. Μπορείτε να αποδώσετε το ίδιο μήνυμα με διαφορετικό τρόπο ;
- Πέρασε η ώρα.
 - Δε νομίζεις ότι πρέπει να τηλεφωνήσεις στο σπίτι ;
 - Μμ ...Το φαγητό μυρίζει ωραία.

στ) Τελεστικός λόγος (προφορικός και γραπτός)

Στον προφορικό λόγο καθώς εκφωνούμε ορισμένες λέξεις (κυρίως ρήματα) ή φράσεις, πραγματοποιούμε ταυτόχρονα και μία πράξη, π.χ. με τη φράση «Ορκίζομαι να πω την αλήθεια» δίνουμε όρκο στο δικαστήριο. Η πράξη αυτή που συντελείται μέσω του λόγου ονομάζεται **λεκτική πράξη**. Σε ορισμένες περιπτώσεις για να εκτελεστεί μια **λεκτική πράξη**, πρέπει το πρόσωπο που την εκτελεί να είναι αρμόδιο / εξουσιοδοτημένο να την εκτελέσει, π.χ. ιερέας σε μια βάπτιση (Βαπτίζεται ο δούλος του Θεού), πρόεδρος του δικαστηρίου σε μια δίκη (Αθωώνεται ο κατηγορούμενος) κτλ. Ανάλογο φαινόμενο παρουσιάζεται και στο γραπτό λόγο. Ορισμένα κείμενα δε μας γνωστοποιούν απλώς ένα γεγονός, αλλά έχουν και μια πρόσθετη λειτουργία, π.χ. ένα πιστοποιητικό σπουδών, μια βεβαίωση, μια δήλωση, πέρα από τις πληροφορίες που μας δίνουν, πιστοποιούν, βεβαιώνουν, δηλώνουν κάτι, δηλαδή εκτελούν μια «πράξη». Ο λόγος, προφορικός ή γραπτός, μέσω του οποίου συντελείται μια «πράξη» ονομάζεται **τελεστικός λόγος**.

- Να διακρίνετε τις φράσεις που ακολουθούν σε δύο κατηγορίες, δικαιολογώντας φυσικά την κατάταξη που προτείνετε: α) σε αυτές που έχουν στόχο να μεταδώσουν απλώς μια πληροφορία σχετικά με ένα γεγονός , και β) σε αυτές που αποτελούν συγχρόνως λεκτικές πράξεις.

- Με ευχαριστεί για το δώρο που του έκανα.
- Σ' ευχαριστώ για το δώρο σου.
- Σου αναθέτω το απουσιολόγιο της τάξης.
- Βαφτίστηκε χθες το πρωί.
- Σε συγχαίρω για την επιτυχία σου.
- Στοιχηθείτε.
- Καταδικάστηκε σε φυλάκιση τριών ετών.
- Ο κατηγορούμενος κρίνεται ένοχος.
- Μου υποσχέθηκε ότι θα έρθει.
- Λύεται η συνεδρίαση.
- Σου υπόσχομαι ότι θα έρθω.

Θέματα για συζήτηση και έκφραση /έκθεση σχετικά με τον προφορικό και το γραπτό λόγο

- Παλαιότερα η προσήλωση των λογίων στα γραπτά κείμενα και η αποξένωσή τους από τη ζωντανή γλώσσα οδήγησαν στην αντίληψη ότι ο γραπτός λόγος είναι σημαντικότερος από τον προφορικό. Ωστόσο, η σύγχρονη γλωσσολογία δίνει προτεραιότητα στον προφορικό λόγο. Προσπαθήστε να τεκμηριώσετε με δικά σας επιχειρήματα αυτή τη θέση.
- Θα ακούσατε να λένε ή θα διαβάσατε ίσως ότι ο γραπτός λόγος:
- αποτελεί σταθμό στην ανάπτυξη του πολιτισμού – εξάλλου είναι γνωστό ότι διακρίνει την ιστορική από την προϊστορική περίοδο του ανθρώπου·
 - αποθηκεύει γνώσεις, βοηθάει την ανάπτυξη των επιστημών και των τεχνών και επιταχύνει έτσι την εξέλιξη της ανθρώπινης κοινότητας·
 - διέδωσε τη γνώση κατά την αρχαιότητα και περιόρισε τη δύναμη του ιερατείου που τότε τη μονοπωλούσε (τη γνώση), αφού ήταν το μόνο που χρησιμοποιούσε ανάγνωση και γραφή·
 - αποτυπώνοντας τους νόμους, τους κάνει γνωστούς σε όλους και συμβάλλει στον εκδημοκρατισμό·
 - υποχρεώνει σε αυστηρή και λογική χρήση της γλώσσας·
 - κάνει το γλωσσικό μήνυμα ανεξάρτητο από το δημιουργό του και το καθιστά αθάνατο.
- Ποιες από τις παραπάνω ιδιότητες/ λειτουργίες του γραπτού λόγου θεωρείτε σημαντικότερες και γιατί;
- Να επιλέξετε μία από αυτές και να την αναπτύξετε.
- Με βάση το παρακάτω κείμενο να απαντήσετε στο ακόλουθο ερώτημα:
Ποια προβλήματα προκύπτουν από τη δυσκαμψία του γραπτού λόγου να παρακολουθήσει την εξέλιξη της γλώσσας ;
- ...Μία από τις συμβάσεις του γραφτού λόγου είναι ότι, επειδή συνδέεται πιο άμεσα με παλιότερες γλωσσικές μορφές, δε δέχεται πάντα με ευκολία τις πιο πρόσφατες γλωσσικές εξελίξεις...Εδώ όμως είναι κρυμμένος σοβαρός κίνδυνος. Όσο η παλιότερη και η νεότερη γλωσσική ποικιλία συνυπάρχουν σαν «ελεύθερες ποικιλίες», δεν είναι καταρχήν κατακριτέα η παραμονή του γραφτού λόγου στην παλιότερη μορφή, σε συνάρτηση πάντα με την εντύπωση που επιδιώκεται. Συχνά όμως οι άνθρωποι παρασέρνονται και παραμένουν στην παλιότερη ποικιλία ακόμη και όταν αυτή έχει πια εξαφανιστεί από τη γλώσσα, οπότε ο γραφτός λόγος αρχίζει να απομακρύνεται από την πραγματικότητα. Σε ακραίες περιπτώσεις μπορεί να επιχειρηθεί η δημιουργία καθαρεύουσας.

Ε.Πετρούνιας, Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική ανάλυση, Univ.Studio Press,
Α.Ε. Θεσσαλονίκη 1984, σ.52

- ▶ Οργανώστε μια συζήτηση σχετικά με το κίνημα του Δημοτικισμού στη χώρα μας. Πληροφορίες σχετικά με το θέμα μπορείτε να αντλήσετε από το βιβλίο Κ.Ν.Λ. σ.405 στο οποίο, εξάλλου, περιλαμβάνονται και τα παρακάτω σχετικά κείμενα : Ι.Βηλαρά «Επιστολή στον Αθανάσιο Ψαλίδα», Γ.Ψυχάρη «Δυο λόγια», Φ.Φωτιάδη «Το γλωσσικό ζήτημα κι η εκπαιδευτική μας αναγέννηση», Α.Δελμούζου « Το ανθρωπιστικό ιδανικό», Δ. Γληνού «Δημιουργικός ιστορισμός».
- ▶ Να διαβάσετε και να συζητήσετε τις παρακάτω απόψεις σχετικά με τον αναλφαβητισμό.

... Ο αναλφαβητισμός είναι πρόβλημα κοινωνικό, πολιτικό, πολιτιστικό και οικονομικό. Αναστέλλει τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για την ανάπτυξη των συμμετοχικών θεσμών και ακρωτηριάζει τη δυνατότητα για άσκηση κριτικής...

από έντυπο της Ν.Ε.Λ.Ε.

... Ο αναλφαβητισμός δεν είναι ωστόσο μόνο ατομική αναπηρία, είναι τροχοπέδη, ίσως η πιο σημαντική για την κοινωνική και τεχνολογική χειραφέτηση των λαών στις αναπτυσσόμενες χώρες και ένας από τους σπουδαιότερους παράγοντες που διευρύνουν το χάσμα ανάμεσα στις βιομηχανικές και στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Είναι τέλος εμπόδιο στην αλληλοδιείσδυση των πολιτισμών και στον αμοιβαίο εμπλουτισμό τους. Να μάθεις γραφή και ανάγνωση σημαίνει επίσης να στερεώσεις τις πολιτιστικές σου ρίζες, αλλά και να γνωρίσεις άλλους πολιτισμούς...

Courrier, Απρίλιος 1984

... Παρόλο που ο αναλφαβητισμός είναι περισσότερο διαδεδομένος στον τρίτο κόσμο, αποτελεί επίσης πρόβλημα και για μερικές από τις πλουσιότερες χώρες του κόσμου. Πλήγτει τα μειονεκτικά κοινωνικά στρώματα που αποκαλούνται «Τέταρτος κόσμος» και περιλαμβάνουν όσους κατοικούν στις άθλιες συνοικίες των πόλεων, μετανάστες, εργάτες και τις οικογένειες τους, καθώς και μερικούς αγροτικούς πληθυσμούς με χαμηλό εισόδημα...

Courrier, ó. π.

Μαρτυρία αναλφάθητου

«... Όταν δεν γνωρίζεις ανάγνωση ή γραφή, δεν μπορείς να δουλέψεις, είσαι φτωχός, δεν μπορείς να συμμετέχεις σε καμιά δραστηριότητα και μερικές φορές δεν καταλαβαίνεις τι σου λένε οι άλλοι. Δεν ξέρεις τι γίνεται γύρω σου».

Τζανις Τέιλορ, Καναδάς, βλ. Courrier, ó. π.

- Σύμφωνα με την πανελλήνια έρευνα για τον αναλφαβητισμό που διεξήγαγε το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (1998), ο μισός περίπου πληθυσμός της Ελλάδας είναι υποεκπαιδευμένος, δηλαδή δεν έχει ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα το 12,2 % των ερωτώμενων δεν έχει παρακολουθήσει καθόλου το σχολείο ή έχει ολοκληρώσει μόνο μερικές τάξεις του Δημοτικού, το 26,7% έχει ολοκληρώσει μόνο το Δημοτικό, το 9,1% από τους τελευταίους συνέχισε για ένα δύο χρόνια σε κάποια τεχνική ή επαγγελματική σχολή, και οι υπόλοιποι παρακολούθησαν μία ή περισσότερες τάξεις του Γυμνασίου χωρίς να το ολοκληρώσουν. Συζητήστε σχετικά με το φαινόμενο της υποεκπαίδευσης στη χώρα μας. Ποιοι παράγοντες το προκαλούν ; Ποιες συνέπειες μπορεί να έχει ; Ποια μέτρα πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπισή του;

II. ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Σύμφωνα με τα λεξικά η λέξη διάλογος σημαίνει συνομιλία, συζήτηση. Ο διάλογος μπορεί να είναι μια απλή ερωταπόκριση, που αποβλέπει στην τυπική πληροφόρηση, ή μια προσπάθεια για βαθύτερη επικοινωνία με στόχο την αναζήτηση της αλήθειας.

1. Διάλογος.

Η σχέση του λόγου με το σώμα, το χρόνο και το χώρο

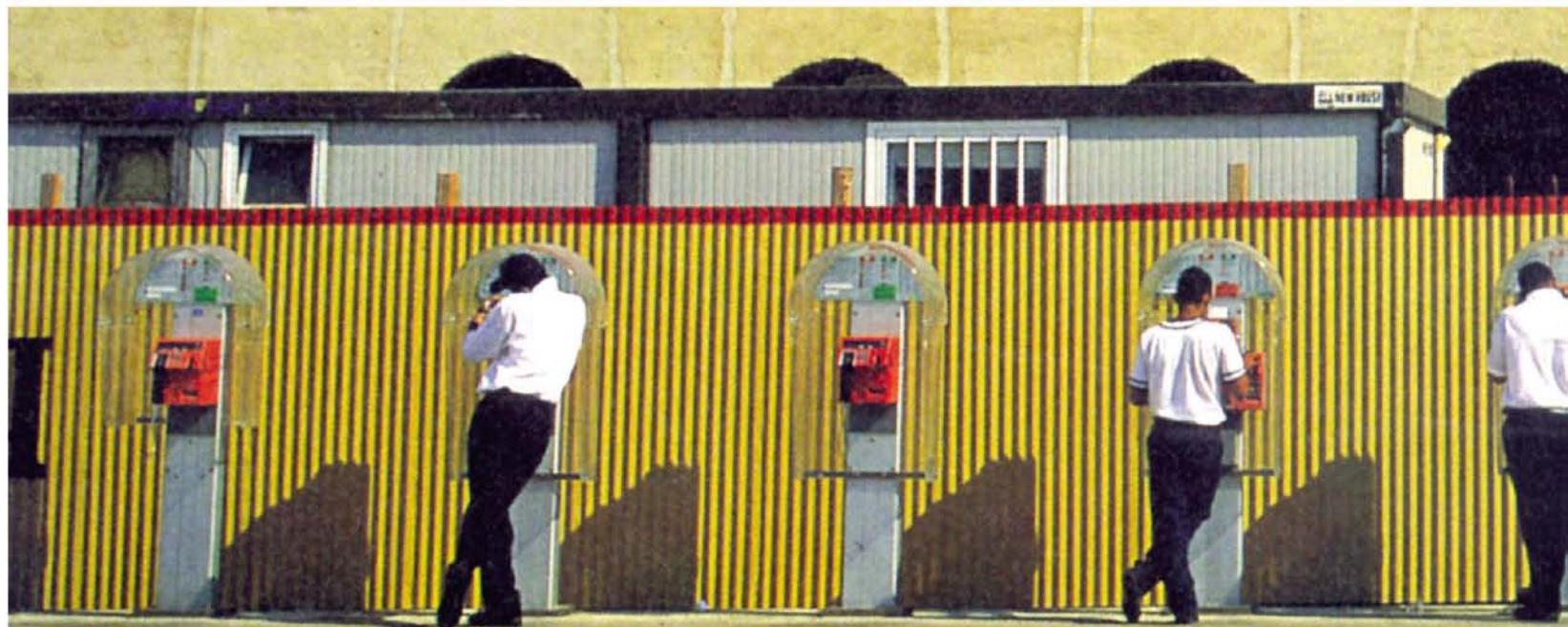
► Να παρακολουθήσετε διάφορες συζητήσεις, π.χ. μια φιλική κουβέντα, μια τηλεοπτική συζήτηση ή τη συζήτηση σε μια γενική συνέλευση της τάξης σας και να παρατηρήσετε σε ποια σχέση βρίσκεται ό λόγος:

▪ Με το σώμα

Συγκεκριμένα, να παρατηρήσετε τα εξωγλωσσικά στοιχεία της ομιλίας (τις χειρονομίες, την έκφραση του προσώπου, το ρόλο του βλέμματος στην επικοινωνία, τα αποτελέσματα της σωματικής κόπωσης στο λόγο κτλ.).

▪ Με το χρόνο.

- Είναι ο ρυθμός της συζήτησης αργός ή γρήγορος; Πότε και για ποιους λόγους μεταβάλλεται (επιβραδύνεται, επιταχύνεται);
- Πώς κατανέμεται ο χρόνος της ομιλίας ανάμεσα στους συζητητές;

- Όταν υπάρχει συντονιστής στη συζήτηση, ποιος είναι ο ρόλος του; Σε περίπτωση που δεν υπάρχει συντονιστής, με ποια σήματα (γλωσσικά ή εξωγλωσσικά) περνάει ο λόγος από τον έναν ομιλητή στον επόμενο;
- Γιατί ορισμένες φορές ένας ομιλητής μονοπωλεί το λόγο και πώς επιδρά αυτό (θετικά - αρνητικά) στη συζήτηση;
- Συμβαίνει ορισμένες φορές να μιλούν δύο ή περισσότερα άτομα ταυτόχρονα σε μία συζήτηση; Πότε και για ποιους λόγους παρατηρείται αυτό το φαινόμενο;
- Πώς αισθάνεται κάποιο πρόσωπο, όταν στη συζήτηση κανείς δεν του απευθύνει το λόγο;
- Γιατί μερικές φορές κάποιο άτομο δεν παίρνει μέρος σε μια συζήτηση;

▪ Με το χώρο.

Να παρατηρήσετε την επίδραση του χώρου στον ομιλητή. Πώς προσαρμόζει ο ομιλητής το λόγο του ανάλογα με το χώρο;

2. Προϋποθέσεις για την επιτυχία ενός διαλόγου / μιας συνομιλίας

Λέμε ότι ένας διάλογος/ μια συνομιλία διεξάγεται με επιτυχία, όταν επιτρέπει στο δέκτη να προσλάβει και να κατανοήσει το μήνυμα του πομπού, και να ανταποκριθεί ανάλογα. Προϋπόθεση για την επιτυχία του διαλόγου, ακόμα και στην απλούστερη μορφή του, την ερωταπόκριση, είναι να διαθέτει ο λόγος και των δύο ομιλητών τις παρακάτω ιδιότητες: α) να είναι ειλικρινής, β) να είναι σαφής, γ) να είναι σχετικός με το θέμα της συζήτησης και δ) να δίνει επαρκείς πληροφορίες για το θέμα (ούτε περισσότερες ούτε λιγότερες από όσες χρειάζονται). Έτσι ο διάλογος λειτουργεί με τη συνεργασία των δύο ομιλητών. Αν έστω και μία από τις παραπάνω ιδιότητες λείπει από το λόγο του ενός ομιλητή, η "συνεργασία" δυσχεραίνεται και η επικοινωνία διαταράσσεται ή διακόπτεται.

Σε ποια από τα παρακάτω παραδείγματα διεξάγεται με επιτυχία ο διάλογος και σε ποια διαταράσσεται η επικοινωνία; Να παρατηρήσετε τα παραδείγματα αποτυχημένου διαλόγου και να βρείτε σε ποια περίπτωση υπάρχει ασάφεια, σε ποια ανεπάρκεια των πληροφοριών και σε ποια απάντηση άσχετη με το θέμα της συζήτησης. Νομίζετε ότι η αποτυχία της επικοινωνίας οφείλεται σε ανειλικρίνεια και, επομένως, σε σκόπιμη παραβίαση των κανόνων της ή στην αδυναμία του ομιλητή να επικοινωνήσει αποτελεσματικά;

- A. *To autokínētō mou épaθε blábē.*
- B. *Υπάρχει ένα γκαράζ μόλις στρίψεις.*
- A. *Boúrtσισες ta dónτia sou kai taktopoí̄sēs to dōmátiou sou;*
- B. *Nai, boúrtσisa ta dónτia mou.*
- A. (Αστυνομικός): *Eίναι o πατέρας ή η μητέρα σου στο σπίτι;*
- B. (Γιος): *H μητέρα mou ή είναι μέσα ή βγήκε στην αγορά.*
- A. *Ti spouδázei η kóri σας;*
- B. *Pánτως δε spouδázei Filología.*
- A. *Katáphereis na sunenνoηθείς με to sunerγátiou σou tēliká;*
- B. *Prospáthηsa polú.*
- A. (Ο τελωνειακός): *Ti éχete na δηλώσετε, kύrie;*
- B. (Ο επιβάτης του τρένου): *Δηλώνω ότι είμαι Έλληνας kai aisthánomai εutuχής pou εpiστρέφω στην patrídā mou.*
- A. (Ο καθηγητής): *Poiā είνai ta eídē twn protásēwōn ως pros to pεriexómēvo;*
- B. (Ο μαθητής): *H oρgānōménη oμáda lέξewōn pou eκfρázei móno éna nónma, me sún̄tom̄ σunήthwōs diatúpawōs̄, lέγετai prótas̄.*

3. Ο λογοτεχνικός διάλογος

Είδαμε ότι είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να αποδοθεί απόλυτα ο προφορικός λόγος με ένα γραπτό κείμενο. Ωστόσο στη λογοτεχνία συχνά χρησιμοποιείται ο διάλογος τόσο στα αφηγηματικά κείμενα όσο και στα θεατρικά, και σχηματίζουμε την εντύπωση ότι ακούμε έναν αυθεντικό προφορικό λόγο, ενώ πρόκειται απλώς για την αναπαράστασή του.

a) Ο διάλογος στα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα

Στα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα (διήγημα, μυθιστόρημα κτλ.) ο συγγραφέας δεν περιορίζεται στην περιγραφή των γεγονότων, αλλά συχνά τα παρουσιάζει να ξετυλίγονται μπροστά μας. Στην προσπάθειά του αυτή ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το μονόλογο και το διάλογο, που αποτελούν τα βασικά μέσα, για να πετύχει την αναπαράσταση των γεγονότων (δραματικότητα) και να προσδώσει ζωντάνια στην αφήγηση.

- Ποια μέσα χρησιμοποιούνται στο γραπτό αφηγηματικό λόγο, για να αποδοθεί ο προφορικός λόγος με τα παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά γνωρίσματά του; Να απαντήσετε με βάση το παρακάτω απόσπασμα από την Αργώ του Γ. Θεοτοκά.

... Ο Παπασίδερος βάδισε μονομιάς καταπάνω του. Το βλέμμα του γυάλιζε μες στο ημίφως. Ήτανε πολύ νευριασμένος κι έμοιαζε απειλητικός.

- Τι θες εδώ; ρώτησε βίαια.
 - Θέλω γράμματα! αποκρίθηκε ο μικρός αυθόρυμητα, μηχανικά, χωρίς να σκεφτεί τί έλεγε, με το (ιδιο πάντα αφαιρεμένο και παράξενο ύφος.
 - Γιατί έφυγες, μωρέ, από το σπίτι σου;
 - Θέλω γράμματα! ξανάπε το παιδί.
 - Πήγαινε να με περιμένεις στο προαύλιο! πρόσταξε, ο παπάς.
- Κι ενώ ο μικρός στεκότανε απολιθωμένος και τον κοίταζε κατάματα δίχως να καταλαβαίνει τα λόγια του, ο παπάς του φώναξε ακόμα πιο βίαια, σηκώνοντας κιόλας την κοκαλιάρικη χερούκλα του:
- Πήγαινε έξω αμέσως, να μη σε σπάσω στο ξύλο!

- Να εντοπίσετε τα διαλογικά μέρη σε διάφορα αφηγηματικά κείμενα και να παρατηρήσετε τις λειτουργίες του διαλόγου: με ποιον τρόπο εξυπηρετεί ο διάλογος την εξέλιξη της δράσης κάθε φορά και πώς συντελεί στη διαγραφή των χαρακτήρων ; Μπορείτε π.χ. να ανατρέξετε στα παρακάτω κείμενα από το βιβλίο Κ.Ν.Λ. «Η μπογάτσα» σ.350 και «Ο Παπα-Νάρκισσος» σ.321.

6) Ο θεατρικός διάλογος

- ▶ Να συγκρίνετε ένα θεατρικό διάλογο από τα Κ.Ν.Λ. με ένα διάλογο που περιέχεται σε αφηγηματικό κείμενο, ως προς τον τρόπο με τον οποίο προσδιορίζεται ο ομιλητής και τον τρόπο που αποδίδονται τα εξωγλωσσικά και τα παραγλωσσικά γνωρίσματα της ομιλίας. Να προσέξετε το είδος της στίξης σε κάθε περίπτωση.
- ▶ Όπως είδαμε, στο αφηγηματικό κείμενο ο διάλογος συνοδεύεται από μια λεπτομερή περιγραφή των εξωγλωσσικών και των παραγλωσσικών στοιχείων. Μπορείτε να πείτε γιατί αυτό δε συμβαίνει σε τέτοια έκταση και στο θεατρικό κείμενο;

γ) Η φυσικότητα στο διάλογο

- Η φυσικότητα (το να ηχεί δηλαδή ο διάλογος σαν πραγματικός) αποτελεί μία από τις κύριες αρετές ενός διαλόγου σε γραπτό κείμενο. Για να δώσει ο συγγραφέας φυσικότητα στο λόγο των ηρώων του, χρησιμοποιεί στο διάλογό τους κάποια από τα γνωρίσματα του προφορικού λόγου, π.χ. σύντομες ή μισοτελειωμένες φράσεις, παύσεις, κτλ. Παράλληλα προσέχει ώστε η ιδιόλεκτος κάθε προσώπου να παρουσιάζει συνέπεια με όλα τα άλλα γνωρίσματά του, δηλαδή την κοινωνική του προέλευση, το χαρακτήρα του κτλ. Προσπαθήστε να εντοπίσετε στοιχεία φυσικότητας σε διαλόγους που περιέχονται στα Κ.Ν.Λ.

Δραματοποίηση

► Να παρουσιάσετε στην τάξη μια σκηνή που διαδραματίζεται ανάμεσα σε έναν έφηβο και στους γονείς του. Ο διάλογος μπορεί να αρχίζει με μία από τις παρακάτω φράσεις:

- Γιατί γυρίζεις αργά κάθε βράδυ;
- Δε μ' αρέσουν οι φίλοι σου.
- Σας το λέω από τώρα. Φέτος το καλοκαίρι θα πάω διακοπές με τους φίλους μου.
- Θέλω χρήματα, για να αγοράσω μοτοσικλέτα (ηλεκτρική κιθάρα, ηλεκτρονικό συγκρότημα κτλ.).
- Αποφάσισα να παρατήσω το σχολείο.
- Ένας μισθός δε φτάνει. Πρέπει ν' αφήσεις το σχολείο, για να δουλέψεις.
- Αν εξακολουθήσετε αυτή την τακτική, σας το δηλώνω ότι θα φύγω από το σπίτι.
- Πρέπει να βελτιώσεις την επίδοση σου στο σχολείο. Δεν έχουμε μόνο δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις.

► α) Προσπαθήστε να γράψετε σε θεατρική μορφή έναν από τους διάλογους που παρουσιάστηκαν στην τάξη·

β) να αφηγηθείτε ύστερα τη σκηνή σε ένα γράμμα που απευθύνεται σε κάποιο φίλο είτε από την πλευρά/ οπτική γωνία του εφήβου είτε από την πλευρά/ οπτική γωνία των γονιών. Στο γράμμα σας να αφηγηθείτε τα γεγονότα και να μεταφέρετε σε πλάγιο λόγο τα βασικά σημεία της συζήτησης. Φροντίστε ωστόσο να ζωντανέψετε την αφήγησή σας παρεμβάλλοντας κάποια διαλογικά μέρη που θα αποδίδουν σε ευθύ λόγο τις χαρακτηριστικές φράσεις των ομιλητών. Εννοείται ότι και στις δύο περιπτώσεις (α, β) στόχος σας δεν είναι να γράψετε ένα λογοτεχνικό κείμενο, αλλά απλώς να αποδώσετε με φυσικότητα ένα διάλογο.

Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με το διάλογο

► Να αναπτύξετε τις παρακάτω απόψεις για το διάλογο.

... Διάλογος είναι, κατά τη δική μου γνώμη, να παραδεχτείς ότι η αλήθεια είναι πολλαπλή. Ότι είναι ανέφικτη η πλήρης αλήθεια. Και πρέπει να φωτισθεί από πολλές πλευρές, για να τη συλλάβει κανείς. Επομένως, έχει ανάγκη από τον έλεγχο του άλλου, από τη δοκιμασία του άλλου, και τον χρειάζεται τον άλλον η αλήθεια. Όταν λες ότι κατέχεις εσύ την αλήθεια μόνος σου και δε χρειάζεσαι τον άλλον, είσαι δογματικός, δεν είσαι κριτικός νους. Και δεύτερο, πρέπει να παραδεχτεί κανείς ότι για να πλησιάσει τον άλλον, ένας μόνος τρόπος υπάρχει: να τον πείσει. Του διαλόγου μέθοδος είναι μόνο η πειθώ. Ούτε η γοητεία, ούτε η απάτη - η πειθώ. Είπα και πιστεύω στον αληθινό διάλογο. Στο διάλογο δεν πάμε να σώσουμε τις ιδέες μας. Πάμε να σώσουμε την αλήθεια...

Ε. Π. Παπανούτσος, από τις εφημερίδες

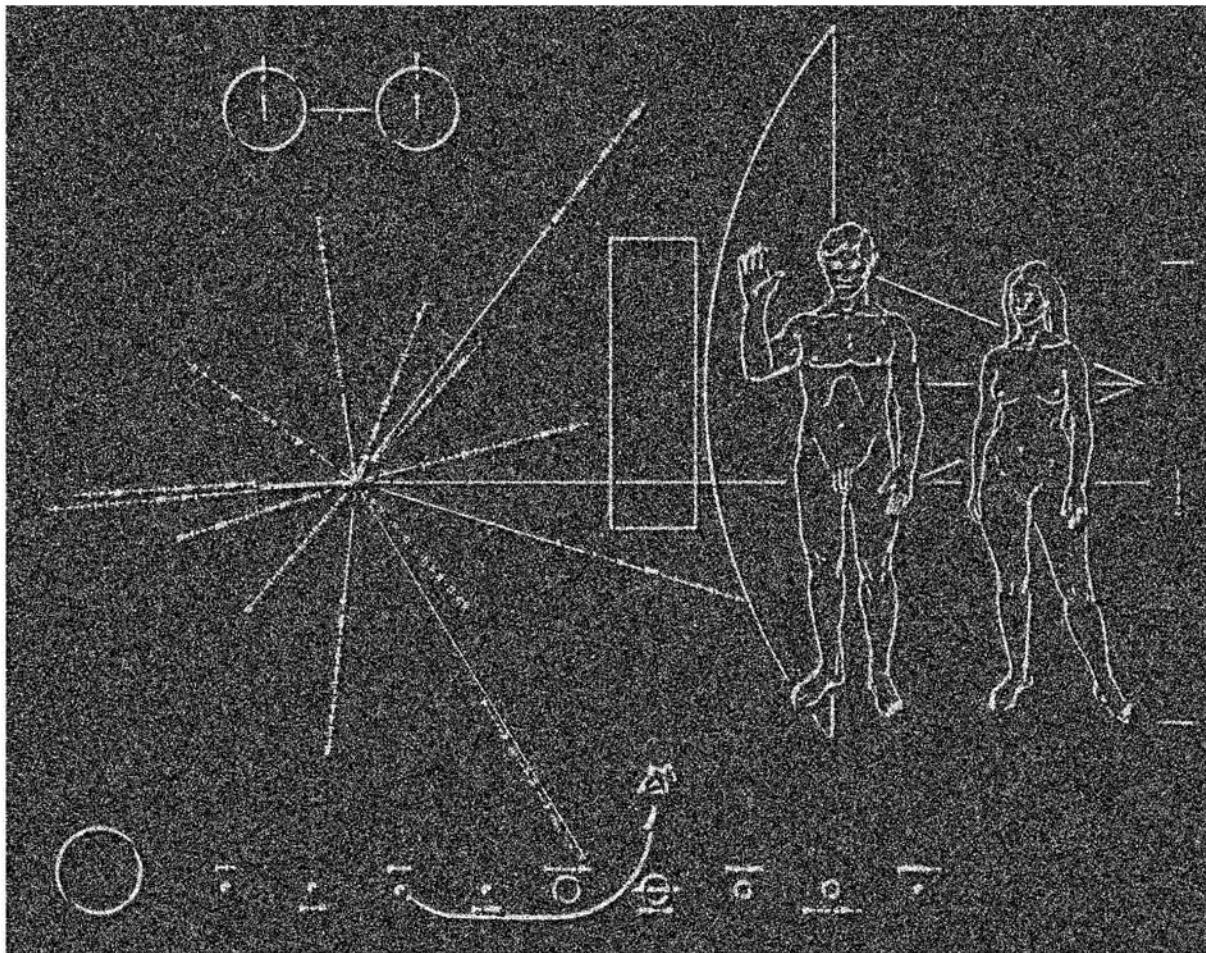
► Να οργανώσετε μια συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» για το διάλογο, με εισηγήσεις που θα καλύπτουν διάφορες πλευρές του θέματος όπως:

- διάλογος και δημοκρατία.
- διάλογος και επιστήμη
- διάλογος και τέχνη
- διάλογος και εκπαίδευση
- διάλογος και διαπροσωπικές σχέσεις.

Χρήσιμες πληροφορίες: Η συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» περιλαμβάνει εισηγήσεις για διάφορες πλευρές ή μέρη ενός κεντρικού θέματος. Ορισμένες φορές μπορεί να περιλαμβάνει εισηγήσεις για το ίδιο αντικείμενο από εισηγητές με διαφορετικές ειδικότητες. Ένα θέμα π.χ. μπορεί να παρουσιαστεί από ιστορική, κοινωνιολογική, ψυχολογική και παιδαγωγική πλευρά. Η διαδικασία της συζήτησης είναι συνήθως η εξής:

- a) Ο πρόεδρος ή συντονιστής της συζήτησης:
 - Εισάγει το θέμα και εκθέτει τους στόχους.
 - Παρουσιάζει τους εισηγητές - συζητητές.
 - Εκθέτει τους όρους της συζήτησης, το χρονικό πλαίσιο και άλλα διαδικαστικά σημεία.
- β) Οι εισηγητές παρουσιάζουν το θέμα.
- γ) Το ακροατήριο υποβάλλει ερωτήσεις:
 - διασάφησης, επεξήγησης
 - κριτικής, ελέγχου, διαφωνίας, συμφωνίας, επέκτασης.
- δ) Ο πρόεδρος συνοψίζει, διατυπώνει τα αποτελέσματα - πορίσματα της συζήτησης.

Τα στοιχεία για την παραπάνω άσκηση αντλήθηκαν από το βιβλίο:
 «Μαθήματα Νεοελληνικής γλώσσας. Για την τρίτη τάξη του Γυμνασίου»,
 έκδ. Μέσης Εκπαίδευσης Λευκωσία, 1985.

διάλογος με το άλλο...

● Με βάση τα πορίσματα από τη συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» και το κείμενο του Ε. Παπανούτσου για το διάλογο, να εκθέσετε προφορικά ή γραπτά τις απόψεις σας για τα παρακάτω θέματα:

- Η σημασία του διαλόγου για την ατομική και συλλογική ζωή.
- Για να είναι ο διάλογος γόνιμος και εποικοδομητικός, απαιτούνται εκτός από τις αντικειμενικές - εξωτερικές προϋποθέσεις (ελευθερία λόγου, δημοκρατικό κλίμα, και γενικά λειτουργία δημοκρατικών θεσμών) και ορισμένες υποκειμενικές - ατομικές προϋποθέσεις (ικανότητες/ προσόντα, στάση/ ήθος των ομιλητών). Να προσδιορίσετε με μεγαλύτερη ακρίβεια τις υποκειμενικές προϋποθέσεις και να δείξετε πώς αυτές συμβάλλουν στην επιτυχία ενός διαλόγου με στόχο την αναζήτηση της αλήθειας.
- Εκτός από το διάλογο με έναν άλλο συνομιλητή, μπορούμε να κάνουμε «διάλογο» με τον εαυτό μας, με ένα έργο τέχνης, ένα βιβλίο. Σε ποιες περιπτώσεις κάνουμε έναν τέτοιο διάλογο και σε τι αποβλέπει;

► Οργανώστε στην τάξη σας έναν αγώνα επιχειρηματολογίας. Επιλέξτε ένα θέμα που σας ενδιαφέρει και για το οποίο υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις. Δείτε ενδεικτικά τα παρακάτω θέματα:

- Ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων (δεν) περνάει κρίση.
- Οι σχολικοί περίπατοι (δεν) πρέπει να καταργηθούν.
- Οι καταλήψεις των σχολείων (δεν) είναι σωστό μέσο διαμαρτυρίας.
- Τα μαθήματα επιλογής (δεν) είναι χρήσιμα.

Χωριστείτε σε ομάδες. Η πρώτη ομάδα συγκεντρώνει επιχειρήματα υπέρ της θέσης (κατάφαση). Η δεύτερη ομάδα επιχειρήματα κατά της θέσης (απόφανση) και μια τρίτη ομάδα και τα υπέρ και τα κατά. Η διαδικασία αυτή δεν πρέπει να ξεπερνάει τα 15'.

Στη συνέχεια τρεις εκπρόσωποι των δύο πρώτων ομάδων θα εκθέσουν εναλλάξ τα επιχειρήματά τους ή και θα ανασκευάσουν τα επιχειρήματα της αντίπαλης ομάδας (ο κάθε ομιλητής έχει στη διάθεσή του 5'). Η τρίτη ομάδα θα αξιολογήσει τα επιχειρήματα που παρουσιάστηκαν και θα προσπαθήσει να συνθέσει τις αντιτιθέμενες απόψεις. Με βάση τη σύνθεση αυτή, ο κάθε μαθητής θα αναπτύξει στη συνέχεια γραπτώς το θέμα.

► Σχετικά με το διάλογο μπορείτε να αντλήσετε υλικό από τις παρακάτω ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

- <http://www.parliament.gr> : Δικτυακός τόπος της Βουλής
- <http://www.parliament.gr/vouliefivwn/praktika/default.htm> : Δικτυακός τόπος για τη Βουλή των Εφήβων
- <http://arkadia.ceid.upatras.gr/arkadia/culture/tsakonia/tsakonia.htm> : Δικτυακός τόπος του ευρωπαϊκού προγράμματος Spring Day in Europe. Σκοπός του είναι η συνεργασία και ο διάλογος μεταξύ των ευρωπαϊκών σχολείων στα πλαίσια της διευρυμένης Ευρώπης
- <http://citizens.eu.int/originchoice.htm> : Κόμβος της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την ονομασία «Διάλογος με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις». Σκοπός του η πληροφόρηση των Ευρωπαίων πολιτών για τις υπόλοιπες χώρες της Ένωσης και τα δικαιώματά τους σ' αυτές.

Λεξιλόγιο

► Να συμπληρώσετε τα κενά με μια από τις λέξεις: συνέδριο, συνέλευση, συνεδρίαση, συμβούλιο, σύσκεψη, συνδιάσκεψη.

- *Ιατρικό..... είναι η..... δύο..... ή περισσότερων γιατρών, για να εξετάσουν την κατάσταση του αρρώστου.*
- είναι η συγκέντρωση πολλών προσώπων, για να συσκεφθούν και να αποφασίσουν για ορισμένα σημαντικά θέματα.
- *Στη..... της Γενεύης πήραν μέρος εκπρόσωποι από όλες τις χώρες - μέλη του Ο.Η.Ε.*
- *Η γενική..... των μαθητών θα γίνει την Τρίτη 12 Μαΐου, στις 9 π.μ., στην αίθουσα τελετών του σχολείου.*
- *Στη..... της Βουλής για την αναθεώρηση του Συντάγματος έγινε θυελλώδης συζήτηση.*
- *Η Γ Εθνική..... που έγινε στην Τροιζήνα το 1827 ψήφισε το «Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδας» που θεωρείται ένα από τα πιο προοδευτικά πολιτειακά κείμενα της εποχής του.*

► Καταγράψτε όσο το δυνατόν περισσότερες σύνθετες λέξεις με πρώτο ή με δεύτερο συνθετικό τις λέξεις **γράφω** και **λόγος**, π.χ. γραφομηχανή /στενογραφώ, λογοκλόπος / παράλογος.

● Σχηματίστε φράσεις με τις παρακάτω λέξεις, αφού προηγουμένως αποδώσετε με συντομία τη σημασία τους:
λογοκλόπος, υπόλογος, ετυμολογία, ταυτολογία, λογοδοσία, λεπτολόγος, βραχυλογία.

► Να βρείτε τα ισοδύναμα επίθετα για τους παρακάτω χαρακτηρισμούς, π.χ. λέει με λίγα λόγια → λιγόλογος:

- μιλάει με καλό και γλυκό τρόπο.
- εκφράζεται με συντομία και ευστοχία.
- κρατάει το μυστικό που του εμπιστεύτηκαν.
- μιλάει με θράσος και με προπέτεια, χωρίς σεβασμό προς τους άλλους.
- έχει έτοιμες τις απαντήσεις στις στιχομυθίες και στα πειράγματα.
- λέει μεγάλα και κενά λόγια, υπόσχεται πολλά και δεν κάνει τίποτε.
- μιλάει με ευχέρεια και πειστικότητα

► Προσπαθήστε να ετυμολογήσετε τις παρακάτω λέξεις και να χρησιμοποιήσετε μερικές από αυτές σε φράσεις: κοινοτοπία, στιχομυθία, ακριτομυθία, διαξιφισμός, νύξη, υπαινιγμός, αμετροέπεια, δημοκοπία, αθυρόστομος, στρεψόδικος, άρρητος, σχοινοτενής (λόγος), άναυδος, λεξιθηρώ, ακροθιγώς, ευφράδεια.

- ▶ Na βρείτε επίθετα που χαρακτηρίζουν το λόγο κάποιου ατόμου, π.χ. αναλυτικός λόγος.
- Na αποδώσετε με διαφορετικό τρόπο τη σημασία των υπογραμμισμένων φράσεων:
 - Ξεκινήσαμε τη συζήτηση με την πρόθεση να γεφυρώσουμε το χάσμα, αλλά **εν τη ρύμη του λόγου** ανταλλάξαμε πολλές πικρές κουβέντες.
 - Δεν αποκαλύπτει ποτέ τις πραγματικές προθέσεις του. Όσες φορές τον προκαλούν να πάρει ανοιχτή θέση πάνω στο θέμα, αυτός **τηρεί πάντα σιγήν ιχθύος**.
 - Θα μπορούσα να πω ακόμα πολλά σε βάρος του, αλλά... **Θου, Κύριε, φυλακήν τω στόματί μου**.
 - Ο δικαστής έκρινε με αμεροληψία τον κατηγορούμενο, ο οποίος, **ειρήσθω εν παρόδω**, υπήρξε παιδικός του φίλος.
 - Ο περιορισμός των τροχαίων ατυχημάτων απασχόλησε κατά καιρούς τις κυβερνήσεις των ευρωπαϊκών κρατών, αλλά για πρώτη φορά **έθεσαν το θέμα επί τάπητος** στην Ευρωβουλή, όταν ανακηρύχτηκε η φετινή χρονιά έτος οδικής ασφάλειας.
 - Ένας σοβαρός άνθρωπος εκτιμάει με ρεαλισμό την κατάσταση και δεν παρασύρεται από τα **φληναφήματα και τις πομφόλυγες** των ανοήτων και των λογοκόπων.

Θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση σχετικά με την εφηβεία

Στο παρακάτω κείμενο περιγράφονται οι αλλαγές που υφίστανται οι έφηβοι, οι ανάγκες τους, οι επιθυμίες τους, οι προβληματισμοί τους, τα συναισθήματά τους, οι αντιδράσεις τους. Με αφόρμηση το κείμενο αυτό συζητήστε σε ομάδες: Αναγνωρίζετε κάποια ανάλογα δικά σας βιώματα; Αισθάνεστε ότι σας εκφράζει η αναλογία με τον «αστακό»; Ποιο είναι το δικό σας «μουγγρί»;

Τι είναι η εφηβεία;

Η εφηβεία είναι η περίοδος της μετάβασης από την παιδική στην ώριμη ηλικία κι έχει για κέντρο της την ήβη. Για να πούμε την αλήθεια, τα όριά της είναι ασαφή.

Αυτό με το οποίο μοιάζει περισσότερο είναι αναμφίβολα η γέννηση, κατά την οποία μας χωρίζουν από τη μητέρα μας κόβοντας τον ομφάλιο λώρο. Συχνά όμως ξεχνάμε ότι ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί υπήρχε

ένα εξαιρετικό όργανο σύνδεσης, ο πλακούντας, που μας έφερνε ό, τι ήταν απαραίτητο για την επιβίωση μας και συγκρατούσε πολλές επικίνδυνες ουσίες που κυκλοφορούσαν στο μητρικό αίμα. Χωρίς αυτόν θα ήταν αδύνατη η ζωή πριν από τη γέννηση. Στη γέννηση όμως πρέπει οπωσδήποτε να τον αποχωριστούμε, για να μπορέσουμε να ζήσουμε.

Η εφηβεία είναι σαν μια δεύτερη γέννηση που γίνεται προσδετικά. Πρέπει ν' αφήσουμε σιγά σιγά την οικογενειακή προστασία, όπως αφήσαμε κάποτε τον προστατευτικό πλακούντα. Το να αποχωριστούμε την παιδική ηλικία, να εξαφανίσουμε το παιδί μέσα μας, είναι μια μεταλλαγή. Μερικές φορές έχουμε την εντύπωση ότι πεθαίνουμε. Όλες αυτές οι αλλαγές συντελούνται γρήγορα, καμιά φορά μάλιστα πάρα πολύ γρήγορα. Η φύση δουλεύει με το δικό της ρυθμό. Πρέπει να την ακολουθήσουμε και δεν είμαστε πάντοτε έτοιμοι. Αν και γνωρίζουμε αυτό που πεθαίνει μέσα μας, δεν ξεχωρίζουμε ακόμα προς τα πού πηγαίνουμε. «Δεν πάει άλλο» λέμε, αλλά δεν ξέρουμε καλά να εξηγήσουμε τους λόγους. Αν και τίποτα δεν είναι όπως πριν, όλα είναι απροσδιόριστα.

Για παράδειγμα, η αλλαγή της φωνής είναι επώδυνη για τ' αγόρια, γιατί είναι σκληρό να πενθεί κανείς τη φωνή με την οποία αναγνώριζε τον εαυτό του για πολλά χρόνια. Υπάρχει έλλειψη αυτοπεποίθησης, μια διάχυτη ανασφάλεια, αλλά παράλληλα και μια επιθυμία να την ξεπεράσουμε. Την ίδια στιγμή που χρειαζόμαστε τον έλεγχο των μεγάλων, χρειαζόμαστε και την ελευθερία μας, και η ισορροπία ανάμεσα σ' αυτά τα δύο δεν είναι πάντοτε εύκολο να βρεθεί. Για τους γονείς αλλά και για τα παιδιά, η ιδανική λύση διαφέρει ανάλογα με τις ημέρες και τις περιστάσεις [...]

Νιώθουμε ότι το ν' αποχωριστούμε μια μέρα τους γονείς μας είναι ζωτικής σημασίας για μας. Αυτό σημαίνει ήδη ότι κάποια μορφή σχέσης μαζί τους πρέπει να αλλάξει. Θέλουμε να φτιάξουμε μια διαφορετική ζωή. Ποια ζωή όμως; Δε θέλουμε πάντοτε να έχουμε την ίδια ζωή με τη δική τους. Βλέποντάς τους να ζουν νομίζουμε καμιά φορά ότι βλέπουμε το δικό μας μέλλον και κάτι τέτοιο μας τρομάζει.

Νιώθουμε ότι γλιστράμε σ' έναν κατήφορο, χωρίς να μπορούμε να σταματήσουμε. Χάνουμε τους τρόπους που έχουμε να αμυνόμαστε, τα συνηθισμένα μέσα επικοινωνίας, χωρίς από την άλλη να έχουμε καταφέρει να εφεύρουμε άλλα.

Οι αστακοί, όταν αλλάζουν εξωτερικό περίβλημα, χάνουν κατ' αρχήν το παλιό και μένουν χωρίς καμία άμινα όσο χρόνο χρειάζεται να φτιάξουν ένα καινούριο. Σε όλο αυτό το διάστημα κινδυνεύουν πολύ. Στους εφήβους συμβαίνει περίπου το ίδιο. Και το να φτιάξουν ένα καινούριο περίβλημα στοιχίζει τόσα δάκρυα και τόσο ιδρώτα, που είναι λιγάκι σαν να το πληρώνουν με αίμα. Στα λημέρια του ανυπεράσπιστου αστακού παραμονεύει πάντοτε ένα μουγγρί, που είναι έτοιμο να τον κατασπάραξει. Η εφηβεία είναι «το δράμα του αστακού»! Το δικό μας «μουγγρί» είναι όλα τα απειλητικά πράγματα που βρίσκονται μέσα μας αλλά και έξω από μας και που συχνά δεν τα συλλογιζόμαστε.

Το «μουγγρί» ίσως είναι το μωρό που κάποτε υπήρξαμε, που δε θέλει να εξαφανιστεί και που φοβάται μήπως χάσει την προστασία των γονιών του. Μας κρατά στην παιδική ηλικία και εμποδίζει να γεννηθεί ο μελλοντικός

ενήλικος εαυτός μας. Το "μουγγρί" είναι, ακόμα, το θυμωμένο παιδί που πιστεύει ότι ενηλικιώνόμαστε, όταν «τρώμε» κάτι από τους ενηλίκους. Το "μουγγρί" είναι, ίσως, ακόμα, αυτοί οι επικίνδυνοι και καμιά φορά αφελιμιστές ενήλικοι που τριγυρούν γύρω από τους εφήβους επειδή τους βλέπουν τρωτούς. Οι γονείς ξέρουν ότι υπάρχουν τέτοιου είδους άνθρωποι και ότι μας παραμονεύουν κίνδυνοι. Ακόμα κι αν μας δυσαρεστεί να το παραδεχτούμε, έχουν συχνά δίκιο όταν μας προτρέπουν να είμαστε συνετοί. Η εφηβεία είναι επίσης μια κίνηση γεμάτη δύναμη, υποσχέσεις και ζωή που μοιάζει με το νερό που αναβλύζει. Αυτή η δύναμη είναι πολύ σημαντική, γιατί είναι η ίδια η ενέργεια της μεταμόρφωσης που ζούμε. Όπως οι βλαστοί που βγαίνουν απ' το χώμα, έτσι κι εμείς έχουμε ανάγκη να «βγαίνουμε». Ίσως γι' αυτό η λέξη «βγαίνω» είναι τόσο σημαντική. «Βγαίνω» σημαίνει «αποχωρίζομαι το παλιό κουκούλι που άρχισε να γίνεται αποπνικτικό». Σημαίνει επίσης «έχω μια ερωτική σχέση». Είναι μια λέξη - κλειδί, που αποδίδει σωστά τη θυελλώδη αλλαγή που μας συμβαίνει. Όταν είμαστε σε παρέα, νιώθουμε άνετα, επειδή όλοι έχουμε τα ίδια σημεία αναφοράς, μια εντελώς κωδικοποιημένη γλώσσα, που μας επιτρέπει να μη χρησιμοποιούμε τη γλώσσα των μεγάλων. Θα μας άρεσε να μην υπήρχαν πια τα «εσύ» και τα «εσείς», παρά μονάχα ένα αδελφικό «εσύ», που να το χρησιμοποιούσαμε πάντοτε και που να μην ήταν το συχνά συγκαταβατικό «εσύ» των μεγάλων.

Δεν υπάρχει εφηβεία χωρίς προβλήματα, χωρίς πόνο. Είναι ίσως η πιο επώδυνη περίοδος της ζωής. Δεν πρέπει να ξεχνάμε όμως ότι είναι και η περίοδος των πιο έντονων αισθημάτων χαράς. Η παγίδα στην οποία κινδυνεύουμε να πέσουμε βρίσκεται στο ότι επιθυμούμε να αποφύγουμε οτιδήποτε είναι δύσκολο. Να ξεφύγουμε από τον εαυτό μας και να ριχτούμε σε αμφίβολες ή επικίνδυνες περιπέτειες, παρασυρμένοι από ανθρώπους που γνωρίζουν τα εύθραυστα σημεία των εφήβων, ή ακόμα να βρούμε καταφύγιο μέσα μας, να οχυρωθούμε πίσω από ένα ψεύτικο κέλυφος.

Η εφηβεία είναι πάντα δύσκολη αλλά, εάν οι γονείς και τα παιδιά εμπιστεύονται τη ζωή, τότε όλα στο τέλος κανονίζονται.

Φ. Ντολτό – Κ. Ντολτό – Τόλιτς, Έφηβοι.
Προβλήματα και ανησυχίες,
εκδ. Πατάκη, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 15-18

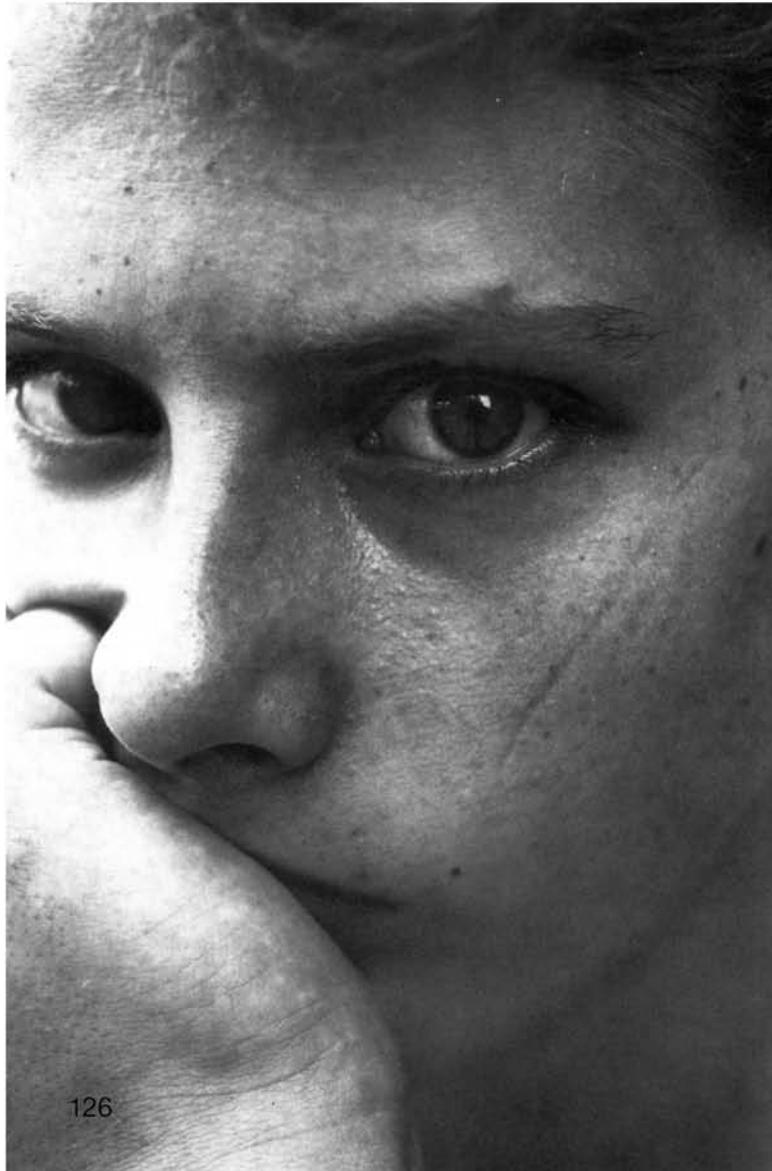

Ομαδική εργασία

► Οι παρακάτω μαρτυρίες προέρχονται από συνεντεύξεις με εφήβους που «μιλούν» για διάφορα θέματα, που τους απασχολούν, π.χ. για την εφηβεία, για την εμφάνισή τους, για τη σχέση τους με τους γονείς τους και γενικότερα με τους ενηλίκους. Επιλέξτε ένα θέμα που σας ενδιαφέρει και συζητήστε το σε ομάδες. Μετά, αφού γράψει ο καθένας τη δική του μαρτυρία, η ομάδα θα τις συγκεντρώσει και θα τις παρουσιάσει στην τάξη. Προσέξτε ότι είναι σκόπιμο σε κάθε περίπτωση να διατηρηθεί στην καταγραφή των μαρτυριών το προφορικό ύφος του ομιλητή. Όποια ομάδα θέλει μπορεί επιπλέον να πάρει συνέντευξη και από άλλους συνομηλίκους, για να καταρτίσει μια συλλογή από μαρτυρίες με τον τίτλο «Φωνές των εφήβων». Για την εργασία αυτή μπορείτε, εξάλλου, να συνεργαστείτε, μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, και με άλλα σχολεία που ενδιαφέρονται να διερευνήσουν το θέμα της εφηβείας.

Αναζητήστε το σχολείο με το οποίο θα συνεργαστείτε από τη διεύθυνση του Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου <http://www.sch.gr>.

Εφηβεία είναι η ηλικία που τρέμεις να ζήσεις την κάθε αποτυχία. Κι αυτό είναι δύσκολο, παρ' όλο που ξέρουμε ότι εκείνο που μας κάνει να μεγαλώνουμε και να ωριμάζουμε είναι οι δυσκολίες.

Η εφηβεία είναι μεγάλη ευτυχία. Υπάρχουν μερικοί που μπλοκάρονται. Εγώ το βρίσκω υπέροχο να μπορούμε να κάνουμε ένα σωρό πράγματα, όπως οι μεγάλοι. Δεν έχουμε όμως καμία ευθύνη. Πρέπει να πω ότι οι γονείς μου είναι άνετοι και θα ήθελα να κρατήσει αυτό.

Απαίσιος, νιώθω απαίσιος, με σπιράκια, φρίκη. Μου φαίνεται πως όλοι με κοιτούν. Δεν ξέρω πια τι στιλ να βρω, για να είμαι καλύτερος ή για να κρυφτώ. Δεν ξέρω, ελπίζω ότι όλα θα περάσουν και γρήγορα, γιατί φτάνει... Οι γονείς λένε –τέλος πάντων, η μητέρα μου— όλα θα περάσουν, περιμένοντας όμως κάτι τέτοιο, εκεί να δεις άγχος!

Θα θελα οι γονείς μου να ήταν πιο συχνά στο σπίτι, για να συζητούσαν μαζί μου και να ενδιαφέρονταν περισσότερο για μένα. Αντί γι' αυτό, εδώ και χρόνια, ο πατέρας μου γυρίζει το βράδυ, διαβάζει την εφημερίδα του, τρώει με τη μητέρα μου κι εμένα, και συζητά μαζί της (όταν συζητά μαζί της...) χωρίς ν' ασχολείται με μένα. Και τους λέτε αυτούς γονείς; Εγώ πάντως όχι. Εάν τουλάχιστον με βρίζανε...

Οι ενήλικοι... Τα όνειρά τους είναι σβησμένα ή δεν έχουν τη δύναμη να τα πραγματοποιήσουν. Τα λόγια τους με φοβίζουν, γιατί πολύ συχνά μιλούν μόνο με το μυαλό τους και όχι με την καρδιά τους. Όταν όμως ξεσπούν, δεν ξέρουν από μέτρο... Κι εμείς, οι έφηβοι, αγωνιζόμαστε με λύσσα, παρά την αδυναμία μας, ν' αλλάξουμε κάτι σ' αυτό τον πλανήτη, που σιγά σιγά φθίνει.

Μερικούς ενηλίκους τους βλέπω σαν φίλους, σαν ανθρώπους στους οποίους μπορείς να πεις τα μυστικά σου, να ζητήσεις συμβουλές. Άλλοι είναι πιο απόμακροι, μένουν στον κλειστό για τον έφηβο κόσμο τους. Η πρώτη κατηγορία ενηλίκων θα θελα να μείνει όπως είναι, όλο κατανόηση κι επιθυμία για επικοινωνία. Η δεύτερη θα θελα να εξελισσόταν προς την καλή κατεύθυνση και, κυρίως, οι ενήλικοι να πάψουν να μιλούν για την κρίση της εφηβείας και να τη σχολιάζουν διαρκώς, σαν αυτοί να μην την πέρασαν. Αυτούς πάντως που απεχθάνομαι είναι οι ενήλικοι –ή μάλλον αυτοί που θεωρούν τον εαυτό τους ενήλικο– αλλά που είναι ακόμα ανώριμοι και κάνουν τους σπουδαίους. Μα γιατί οι σχέσεις ανάμεσα στους ενηλίκους και τους εφήβους να είναι τόσο δύσκολες;

- Να συζητήσετε τις απόψεις του ποιητή Χαλίλ Γκιμπράν για τη σχέση των γονέων με τα παιδιά τους στο παρακάτω απόσπασμα:

*... Τα παιδιά σου δεν είναι παιδιά σου. Είναι οι γιοι
και οι κόρες της λαχτάρας της ζωής για τη ζωή.*

*Για τη ζωή τους είσαι το μέσο και όχι η αρχή,
κι ας μένουν κοντά σου, δεν ανήκουν σε εσένα.*

*Μπορείς να τους δώσεις την αγάπη σου,
όχι όμως και τις ιδέες σου,
γιατί ιδέες έχουν δικές τους.*

*Μπορείς να δώσεις μια στέγη στο σώμα τους,
όχι όμως και στην ψυχή τους,
γιατί η ψυχή τους κατοικεί στο σπίτι του αύριο,
που εσύ δεν μπορείς να επισκεφτείς
ούτε και στα όνειρά σου...*

Χαλίλ Γκιμπράν, Ο προφήτης

Ατομική εργασία

- Επιλέξτε μία από τις παρακάτω ασκήσεις:

– Γράψε ένα γράμμα που αρχίζει με τη φράση: «Αν θέλεις να με γνωρίσεις πραγματικά, διάβασε αυτό το γράμμα.» Το γράμμα σου μπορείς να το απευθύνεις στους γονείς σου, στον/ στην καθηγητή/ καθηγήτριά σου ή σε ένα φίλο.

– «Καλό μου ημερολόγιο, κάθε μέρα παρατηρώ τον εαυτό μου να αλλάζει...». (Συνέχισε).

► Συζητήστε σε ομάδες, με βάση την εμπειρία σας, το θέμα: «Αναζητώντας ένα πρότυπο ή ένα είδωλο στην περίοδο της εφηβείας». Προτείνονται ενδεικτικά οι παρακάτω ερωτήσεις για τη διερεύνηση του θέματος :

- Τι σημαίνει πρότυπο και τι είδωλο ;
 - Ποιο είναι το δικό μου πρότυπο ή είδωλο ;
 - Με ποια κριτήρια το επέλεξα ;
 - Ποιες επιδράσεις από το πρότυπο ή από το είδωλό μου αναγνωρίζω στη συμπεριφορά μου και γενικότερα στη στάση μου απέναντι στα πράγματα;
- Η κάθε ομάδα, με βάση τις απόψεις που ακούστηκαν, θα καταλήξει σε κάποια γενικά συμπεράσματα σχετικά με την τάση των νέων να αναζητούν ένα πρότυπο ή ένα είδωλο και θα τα παρουσιάσει σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο.

► Σχετικά με τα είδωλα του κινηματογράφου μπορείτε να αντλήσετε πληροφορίες στις παρακάτω ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

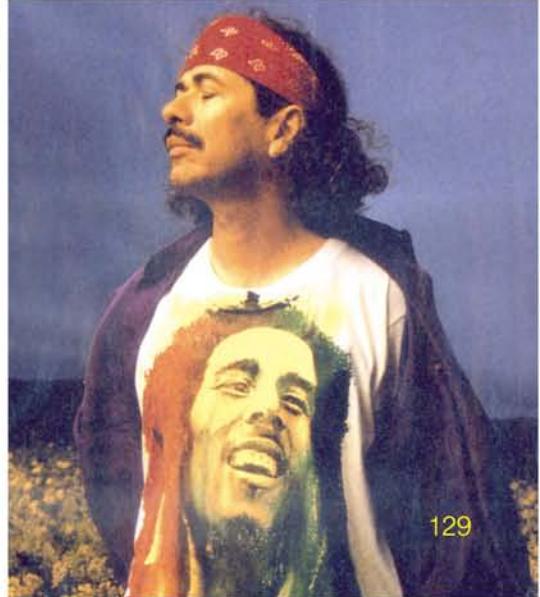

■ **<http://www.filmfestival.gr>** :

Δικτυακός τόπος του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης

■ **<http://www.oscars.org>.** **<http://www.oscar.com>** :

Ιστοσελίδες σχετικές με τα βραβεία Όσκαρ. Φωτογραφίες ηθοποιών, πληροφορίες για τις κινηματογραφικές ταινίες των Όσκαρ

- ▶ Na γράψεις μια υποθετική συνέντευξη, που θα επιθυμούσες να πάρεις από κάποιο πρόσωπο που θαυμάζεις. Σκέψου : ποιες ερωτήσεις θα του έκανες ; ποιες απαντήσεις θα σου έδινε ;
- **Έρευνα:** Να κάνετε μια έρευνα, για να διαπιστώσετε αν οι έφηβοι και οι ενήλικοι έχουν πράγματι διαφορετικές αντιλήψεις. Να καταρτίσετε ένα ερωτηματολόγιο πάνω σε διάφορα θέματα όπως: π.χ. Θρησκεία, γάμος, κάπνισμα, ποτό, τηλεόραση, βία, εργασία, πόλεμος, αθλητισμός, μόδα κτλ.. Να απευθύνετε τις ερωτήσεις σε εφήβους και σε ενηλίκους, να καταγράψετε τις απόψεις και τα επιχειρήματά τους και να συγκρίνετε τις απαντήσεις τους.
Μπορείτε να στείλετε τα πορίσματα της έρευνας, μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, σε διάφορα σχολεία της Ελλάδας, για να εξακριβώσετε σε ποιο βαθμό οι ιδιαίτερες συνθήκες κάθε τόπου επηρεάζουν τις αντιλήψεις.
- Na γράψετε ένα κείμενο με θέμα: «Το χάσμα των γενεών». Να προσδιορίσετε τον όρο, να περιγράψετε τις μορφές με τις οποίες εκδηλώνεται το φαινόμενο, να εντοπίσετε τις αιτίες που το προκαλούν και να προτείνετε τρόπους για την αντιμετώπισή του.
- ▶ Na συζητήσετε το θέμα: «Ο ελεύθερος χρόνος των νέων και η συμβολή του σχολείου και της πολιτείας στην αξιοποίησή του». Τις προτάσεις στις οποίες θα καταλήξετε να τις υποβάλετε στους αρμόδιους φορείς.
- ▶ Μπορείτε να αντλήσετε πληροφορίες σχετικά με διάφορα θέματα που αφορούν τους νέους στις παρακάτω ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

- <http://www.neagenia.gr> :
Γενική Γραμματεία Νέας
Γενιάς
- <http://www.sport.gov.gr> :
Γενική Γραμματεία
Αθλητισμού

Θέματα για συζήτηση και έκφραση / έκθεση σχετικά με την αγάπη και με τον έρωτα.

- ▶ Τι είναι αγάπη ; Το ερώτημα αυτό απασχολεί όλους τους νέους. Χωριστείτε σε ομάδες, για να κάνετε μια άσκηση «καταιγισμού ιδεών». Κάθε ομάδα θα καταγράψει σε ένα μεγάλο χαρτόνι τις αυθόρμητες απαντήσεις των μελών της στο παραπάνω ερώτημα. Ύστερα θα διαβαστούν όλες οι απαντήσεις και θα ακολουθήσει συζήτηση.
- ▶ Διαβάστε τώρα το παρακάτω απόσπασμα από την Επιστολή του Αποστόλου Παύλου προς τους Κορινθίους και συζητήστε : Ποια είναι η σημασία της αγάπης για τον άνθρωπο; Ποια είναι τα γνωρίσματα της αγάπης ;

Αν μπορώ να λαλώ σε όλες τις γλώσσες των ανθρώπων, ακόμα και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη για τους άλλους, οι λόγοι μου ακούγονται σαν ήχος χάλκινης καμπάνας ή σαν κυμβάλου αλαλαγμός. Κι αν έχω της προφητείας το χάρισμα κι όλα κατέχω τα μυστήρια κι όλη τη γνώση, κι αν έχω ακόμα όλη την πίστη, έτσι που να μετακινώ βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, είμαι ένα τίποτα. Κι αν ακόμα μοιράσω στους φτωχούς όλα μου τα υπάρχοντα, κι αν παραδώσω στη φωτιά το σώμα μου, για να καεί, αλλά δεν έχω αγάπη, σε τίποτα δε με ωφελεί.

Εκείνος που αγαπάει έχει μακροθυμία, έχει καλοσύνη. Εκείνος που αγαπάει δε ζηλοφθονεί. Εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει ούτε περηφανεύεται. Είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος, ξεχνάει το κακό που του έχουν κάνει. Δε χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το σωστό. Εκείνος που αγαπάει όλα τα ανέχεται, σε όλα εμπιστεύεται, για όλα ελπίζει, όλα τα υπομένει.

- ▶ Τα παρακάτω αποσπάσματα προέρχονται από το βιβλίο του γνωστού ψυχολόγου Έριχ Φρού «Η τέχνη της αγάπης». Πώς αντιλαμβάνεστε την άποψη του Φρού ότι « η ώριμη αγάπη είναι ένωση, με τον όρο ότι ο άνθρωπος δις την ακεραιότητά του»; Βρίσκετε κοινά ανάμεσα στα της αγάπης, όπως τα περιγράφει ο Παύλος, και στις στοιχεία της αγάπης που προτείνει ο Φρού;

Η αγάπη είναι ενεργητική δύναμη μέσα στον άνθρωπο. Είναι μια δύναμη που γκρεμίζει τους τοίχους που χωρίζουν τον άνθρωπο από τον συνάνθρωπο και τον ενώνει με τους άλλους. Η αγάπη τού δίνει τη δύναμη να ξεπεράσει το συναίσθημα της απομόνωσης και του χωρισμού, κι ωστόσο του επιτρέπει να είνει εαυτός του, να διατηρεί την ατομικότητά του.

Η αγάπη είναι δράση και όχι παθητικό συναίσθημα. Ο ενεργητικός χαρακτήρας της αγάπης μπορεί να καθοριστεί, αν πούμε ότι αγάπη πρωταρχικά σημαίνει δόσιμο και όχι απολαβή... Άλλα πέρα από το στοιχείο της προσφοράς, ο ενεργητικός χαρακτήρας της αγάπης γίνεται φανερός, γιατί πάντα περιέχει τα παρακάτω βασικά στοιχεία που είναι κοινά σε όλες τις μορφές της αγάπης : τη φροντίδα, την ευθύνη, το σεβασμό και τη γνώση.

- Ξαναδιαβάστε αυτά που γράψατε στην άσκηση του «καταιγισμού ιδεών». Διατηρείτε τις απόψεις που εκφράσατε στην αρχή ή, μετά από τη συζήτηση που έγινε με βάση τα παραπάνω κείμενα , θέλετε να αναιρέσετε κάποιες από αυτές ή να τις τροποποιήσετε ;
- Ας διερευνήσουμε τώρα μια από τις μορφές της αγάπης, την ερωτική. Το παρακάτω κείμενο έχει συντεθεί με βάση τις απαντήσεις μαθητών της Α΄λυκείου που συμπλήρωσαν τη φράση: «ερωτεύομαι σημαίνει...». Ποια απάντηση από αυτές σας εκφράζει; Ποια άλλη απάντηση θα προτείνατε;

Ερωτεύομαι σημαίνει

Να είμαι αφηρημένη, να σκέφτομαι μόνο αυτόν.
Να χτυπάει το κινητό και η καρδιά μου να πάει να σπάσει.
Να ακούω μουσική και να θέλω να κλαίω.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Αφοσιώνομαι ολοκληρωτικά.
Ζω , υπάρχω, αναπνέω, χαίρομαι, λυπάμαι, φοβάμαι, ζηλεύω, ποθώ πληγώνω και πληγώνομαι.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Να έχουν όλες μου οι σκέψεις τη μορφή του.
Να κρέμομαι από μια κλωστή.
Να χαίρομαι όταν χαίρεται, να λυπάμαι όταν λυπάται.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Να νιώθω ξεχωριστή.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Ζω για αυτόν που αγαπώ.
Πεθαίνω για αυτόν .

Ερωτεύομαι σημαίνει

Νιώθω μιαν απεριγραπτή χαρά.
Νιώθω σαν πουλί, πετώ στα ουράνια.

Ερωτεύομαι σημαίνει

Αγαπώ όλους τους ανθρώπους

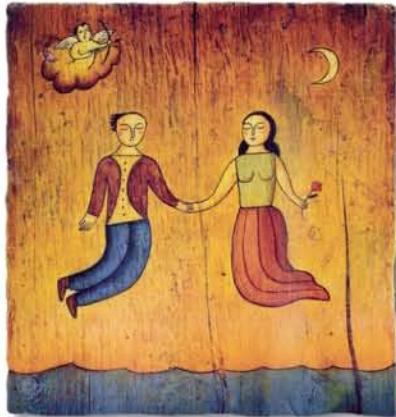

► Διαβάστε τώρα και τα παρακάτω αποσπάσματα από την αρχαία ελληνική ποίηση και συζητήστε σχετικά με τα γνωρίσματα της ερωτικής αγάπης.

Σοφοκλής, Αντιγόνη, στ.781 κ.ε.

Έρωτα ανίκητε

*Εσύ που με τα βέλη σου ορμάς
πάνω σ' αυτούς που πλάνεψες,
που χαίρεσαι τις νύκτες σου
στα ροδομάγουλα των κοριτσιών,
που κατακτάς τις θάλασσες
και μπαίνεις στ' αγροτόσπιτα,
ούτε θνητός ούτε αθάνατος κανείς
εγλύτωσε από σένα.
Εσύ τους άμοιρους θνητούς
μες στη μανία τους σπρώχνεις
και με το δόλο παρασέρνεις ανθρώπους συνετούς
στην αμαρτία, για να χαθούν.*

Σαπφώ, μετ.Ο.Ελύτης

Γρήγορα η ώρα πέρασε * μεσάνυχτα κοντεύουν * πάει το φεγγάρι πάει κι η Πούλια βασιλέψανε * και μόνο εγώ κείτομαι δω μονάχη κι έρημη. Ο Έρωτας που βάσανα μοιράζει * ο Έρωτας που παραμύθια πλάθει * μού άρπαξε την ψυχή μου και την τράνταξε ίδια καθώς ο αγέρας από τα βουνά χυμάει μέσα στους δρυς φυσομανώντας.

- ▶ Η ερωτική αγάπη υπήρξε σε όλες τις εποχές σημαντική πηγή καλλιτεχνικής έμπνευσης. Διαβάστε κάποια από τα λογοτεχνικά κείμενα που υμνούν τον έρωτα και περιλαμβάνονται στα Κ.Ν.Λ. της Α' Λυκείου πχ. «Καταλόγια» σ.80, «Πάγω..» (Κυπριακό δημοτικό) σ.82, «Έρωφίλη» σ.94, «Έρωτόκριτος» σ.109, «Έρωτος αποτελέσματα» σ.168, «Σαν πεταλούδα στη φωτιά...» σ.173, «Σονέτο» του Πετράρχη για τη Λάουρα σ.365, «Δον Κιχώτης» σ. 376, καθώς επίσης και τα σατιρικά κείμενα «Μονόλογος ευαισθήτου» σ. 345 και «Ο πολυπαθής» σ. 307, στα οποία οι συγγραφείς περιγράφουν με ειρωνεία τον έρωτα.
- ▶ Εργαστείτε σε ομάδες και συγκεντρώστε τραγούδια που μιλούν για τον έρωτα ή την αγάπη.
- ▶ Συνθέστε, αν θέλετε, ένα δικό σας ποίημα ή ένα τραγούδι για τον έρωτα ή την αγάπη.
- ▶ Εργαστείτε σε ομάδες, για να διερευνήσετε μιαν άλλη μορφή αγάπης, πχ. την αδελφική αγάπη, τη φιλική, τη μητρική, την αγάπη προς το Θεό, την αγάπη προς τον εαυτό μας. Σκεφτείτε και συζητήστε, με βάση την εμπειρία σας, ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Παρουσιάστε τα συμπεράσματά σας σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο.
- ▶ Εργαστείτε ατομικά ή ομαδικά. Σκεφτείτε ποιοι άνθρωποι από το περιβάλλον σας (οικογενειακό, σχολικό, εξωσχολικό) έχουν ανάγκη από ένα μήνυμα αγάπης και γράψτε τους ένα γράμμα ή εκδηλώστε ενεργά το ενδιαφέρον σας με την κατάλληλη πράξη αγάπης.

